

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Pavína Figlárová

Mluva nejmladší generace (ve vybraném nářečním území)

Olomouc 2022

Vedoucí práce: doc. PhDr. Hana Marešová, Ph. D., MBA

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 4. 12. 2021

.....

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce PhDr. Haně Marešové, Ph. D., za odborné vedení práce, podnětné rady a motivaci při psaní této práce. Dále bych ráda poděkovala paní učitelce a všem respondentům, kteří mají podíl na vzniku této práce. Poděkování také patří mé rodině za všestrannou podporu během studia.

Obsah

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	6
1. Národní jazyk	6
1.1 Spisovná čeština	6
1.2 Nespisovná čeština	6
2. Dialektologie na území ČR	8
3. Středomoravská nářečí	13
2.1 Znaky	13
4. Praktická část	15
4.1 Cíl práce	15
4.2 Oblast průzkumu	15
4.3 Metoda průzkumu a skupina respondentů	15
4.4 Výsledky dotazníku	17
4.5 Výsledek výzkumu	45
4.6 Porovnání jednotlivých oblastí	46
4.7 Porovnání socioekonomických faktorů dotazovaných	47
4.8 Závěr porovnání	48
ZÁVĚR	49
POUŽITÁ LITERATURA	50
PŘÍLOHY	52
Příloha č. 1 Dotazník	53
Příloha č. 2 Foto Základní a mateřské školy Olšany u Prostějova	61
ANOTACE	62

ÚVOD

Hlavním cílem této práce je zjistit, do jaké míry používá nejmladší generace hanácké nářečí v Olšanech u Prostějova. Pocházím původně z Olomouce, ale jako dítě jsem hodně jezdila s babičkou a dědečkem za jejich rodiči na vesnici, kde se nářečí používalo, a některá slova si dodnes pamatuji. V dnešní době jsou dialekty hodně vytlačovány spisovným jazykem a jejich užívání je méně obvyklé než za dob mého dětství.

Záměrem práce je tedy zaznamenat, jak jednotlivé věkové kategorie respondentů žijících ve zvolené oblasti vnímají a užívají nářečí a také to, jak nářečným výrazům rozumí. Zabývám se mluvou nejmladší generace, protože zejména v této věkové kategorii se nářečí používá nejméně. (věková kategorie 11 – 15 let). Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretická část a praktická část.

Teoretická část je rozvržena tak, že nejprve představuje základní pojmy dané problematiky. Definuje a popisuje jednotlivé vrstvy národního jazyka i národní jazyk jako takový. První kapitola teoretické části je věnována národnímu jazyku a jeho útvarům. Ve druhé části se podrobněji věnujeme dialektologii a následně jejímu rozdělení z několika pohledů. V poslední části se zabýváme jednou z vybraných nářečních skupin, kterou se zároveň mluví i u nás v Olšanech u Prostějova – hanáckým nářečím. V závěru teoretické části uvádíme příklady slov v jednotlivých nářečních skupinách, abychom zdůraznili a doložili tvaroslovné rozdíly, jimiž se od sebe jednotlivé nářeční skupiny liší.

V praktické části se věnujeme výskytu nářečí u nejmladší generace ve vybraném nářečním území. Pomocí dotazníkové metody byl zkoumán výskyt hanáckého nářečí. Hlavním cílem bylo zjistit aktivní nářeční slovní zásobu – přetrvávání hláskových změn typických pro danou oblast Hané (jaký výraz použijí pro danou reálii) a jejich pasivní slovní zásobu (jestli rozumí daným slovům). Dále analyzujeme faktory, které ovlivňují mluvu u nejmladší generace. K těmto faktorům patří například délka pobytu rodičů na zkoumaném nářečním území, vzdělání rodičů, čas, který respondenti tráví na internetu a další.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Národní jazyk

Národní jazyk je tvořen souborem jazykových útvarů různého typu a účelu. Patří sem tedy jak jazykové útvary spisovné, tak nespisovné. Je třeba mít na paměti, že hranice jednotlivých jazykových útvarů je pružně stabilní, proto se v průběhu času proměňuje vlivem uživatelského vnímání jednotlivých jazykových prostředků. O každém živém národním jazyce lze říci, že některé jeho výrazy se přesouvají směrem z neutrálně spisovného centra k periférii knižnosti, archaičnosti. Naopak jiné výrazy nespisovné se mohou z oblasti nespisovné přesunout přes vrstvu hovorovou až do vrstvy bezpříznakově spisovné. Obvyklá časová náročnost obou procesů se liší podle toho, jaké společenské faktory v jazyce působí, jakými kanály je daný výraz šířen a s jakou frekvencí se užívá.

1. 1 Spisovná čeština

Pokud jde o rozvrstvení útvarů národního jazyka podle účelu, pak stylově a funkčně nejvýše stojí spisovná čeština. Jde o celonárodně srozumitelný jazykový útvar, který se hodí k vyjádření nejširšího spektra jazykových funkcí v nejširším rozsahu situací. Chloupek uvádí, že spisovná čeština má funkci národně reprezentativní. Se spisovnou češtinou je nejužěji spjata hovorová, která je popisována jako prostředek neutrálního (neslavnostního) mluveného projevu kultivovaných mluvčích. Stejně jako spisovná čeština je charakterizována celonárodní srozumitelností, její slovní zásoba ale už neobsahuje výrazy směřující k periférii knižnosti a archaičnosti.

1. 2 Nespisovná čeština

Nespisovnou češtinu tvoří soubor různých jazykových útvarů, jejichž dosah se liší stejně jako jejich obecná srozumitelnost. Vzhledem ke zmíněné migraci obyvatelstva se utvořily takzvané interdialekty, k nimž patří i obecná čeština. Interdialekt v sobě spojuje nejsilnější rysy dialektů a naopak stírá čistě lokální rysy. Interdialekt se v určitých rysech šíří i mimo území historických českých zemí. Přispívá k tomu i vliv médií a internetu.

Další jazykové vrstvy nespisovné češtiny jsou charakterizovány sociální příslušností svých mluvčích. Hubáček (a další) je označují jako socio006Cekty.¹ Jedná se o slangy, profesní mluvu a argot. Jejich společným rysem je také to, že se jednotlivé výrazy v těchto vrstvách často obměňují. To je nejspíše způsobeno jednak jejich expresivním nábojem, jednak snahou mluvčích vymezit se právě prostřednictvím jazyka vůči většinové společnosti. Nejsilnější je tato tendence u argotu, který je definován jako mluva společensky nepřizpůsobivých skupin (například zlodějů nebo narkomanů). Právě ti se snaží svou činnost utajit před většinovou společností, policií a podobně.

Hubáček rozlišuje slangy takzvaně vyšší například profesní slang lékařský od slangů nižších například sportovních.

V případě slangu například studentského, či zájmového jde částečně o snahu vymezit se a zároveň slangové výrazy potvrzují příslušnost jedince právě k dané skupině. Otázka stability jednotlivých slangů je velmi individuální, zatímco například myslivecký slang je poměrně stabilní, v odvětvích lidské činnosti, která se rychle vyvíjejí, se často setkáváme s obměnami jednotlivých výrazů, rozšiřováním slovní zásoby podobně.

Profesní mluva se svým základním účelem usnadnit a zrychlit komunikaci více podobá slangu než argotu. Obvykle není cílem negativně se vymezovat proti jiným skupinám obyvatel. Díky silné vazbě na sociální skupinu a na kontext může obměňovat význam výrazů z obecné češtiny, tím se projevuje jazyková ekonomie.

¹ Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>.

2. Dialektologie na území ČR

Nespisovná mluva v různých částech republiky není zcela jednotná. Jinak se mluví v okolí Plzně než v okolí Prahy nebo okolí Podobně je tomu i v jiných jazycích i Olomouce či Brna. *“Těmto územním variantám běžné mluvy se říká nářečí (dialekty).”*² Podobně je tomu i v jiných jazycích. Jsou to právě rozdíly územní, někdy mohou být označovány jako nářečí zeměpisné (geografické, teritoriální) či místní (lokální).

Mezi jednotlivými nářečími téhož národního jazyka existuje velké množství dílčích rozdílů, ale zároveň i velké množství shod, které převažují v jejich zvukové stránce, mluvnické stavbě i slovní zásobě. Pokud spolu lidé různých nářečí mluví, obvykle nemají problém se spolu dorozumět. Jako univerzální jazyk srozumitelný celonárodně se především v oficiálních situacích užívá spisovná čeština. Vnímání spisovné češtiny ve srovnání s interdialekty a dialektami je téma, které přesahuje záměr této práce. Pokud se však setkají příslušníci různých dialektů, může každý z nich vnímat svůj projev jako bližší spisovné češtině.

Další možné rozdíly ve vyjadřovacích prostředcích jsou společenského charakteru. V tomto smyslu se z jazyka vydělují slangy, profesní mluva i argot. Profesní mluva v sobě zahrnuje výrazy různých oborů. Pracovníci těchto oborů je běžně používají, ale pro jiné obory mohou být některé výrazy úplně neznámé. Zájmovou variantou profesní mluvy jsou slangy různých věkových nebo společenských skupin. Mluva sportovců a studentská mluva, vydělování těchto skupin může být způsobeno jednak potřebou mladých studentů odlišit se. V dnešní době hraje významnou roli i rychlý rozvoj volnočasových aktivit a sportů, z nichž některé jsou původem ze zahraničí a do češtiny s tímto způsobem přebírají i adaptované cizojazyčné výrazy, které mohou být méně etymologicky průhledné. Nesrozumitelná slova mohli používat i skupiny na okraji společnosti jako profesionální tuláci, zloději nebo prostitutky. Podle Běliče se se někdy také o těchto slovech mluví jako o nářečích a nazývají se společenská (sociální) či vrstevná nářečí.³ Izoglosy jsou hranice jednotlivých nářečních jevů.

Pokud na území můžeme nalézt všechny znaky daného nářečí, nazýváme toto území jako jádro dialektu. Na některých územích může docházet k plynulému přechodu jednoho nářečí do druhého. Toto území nazýváme jako přechodné pásmo.⁴

² BĚLIČ, J. Nástin české dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 9.

³ BĚLIČ, 1972, s. 10.

⁴ Srov. F. CURÍN a kol., Vývoj českého jazyka a dialektologie, s. 162.

I uvnitř jednotlivých nářečí najdeme rozdíly např.: podle věku mluvčího, podle jejich vzdělání, podle pohlaví. Vlivem pohybu obyvatelstva, kdy přicházejí do vzájemného styku příslušníci blízkých i vzdálenějších nářečí dochází k vyrovnání nářečních rozdílů a vznikají nadnářečí, tzv. interdialekty (obecná nářečí) a jejich vývoj jde směrem k jednotné celonárodní mluvě nespisovné, ale v některých jevech se přibližují hovorovému spisovnému jazyku a někdy s nimi až splývají.⁵

Cuřín ve své knize ukazuje na fakt, že historickým vývojem českého jazyka vznikly základní nářeční skupiny: české, hanácké, lašské a moravskoslovenské.⁶

V publikaci Ireny Bogoczové na dialektologické mapě jsou zřetelně odlišeny čtyři základní nářeční skupiny:

- nářeční skupina česká v užším smyslu,
- nářeční skupina středomoravská,
- nářeční skupina východomoravská,
- nářeční skupina slezská.

Každá z uvedených skupin se dále dělí na menší podskupiny uspořádané obdobně jako jazyk na principu centra a periferie. Centrální rysy nářečí můžeme označit za nejsilnější a nejrozšířenější na daném nářečním území. Naopak rysy periferní se vyskytují omezeně. Základní znaky jsou stejné, liší se pouze individuálními odlišnostmi.⁷

⁵ Srov. J. BĚLIČ, 1972, s. 10.

⁶ Srov. F. CUŘÍN a kol., Vývoj českého jazyka a dialektologie, s. 172.

⁷ BĚLIČ, 1972, s. 11.

Obr. 1: Mapa nářečních oblastí

Převzato z: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J.: Encyklopedický slovník češtiny. Praha, Lidové noviny 2002, s. 393.

Česká nářečí podle Běliče lze na území České republiky rozdělit do čtyř resp. pěti, základních nářečních skupin. V jednotlivých skupinách najdeme společné znaky této skupiny, ale také společné znaky s ostatními českými nářečími.

Příkladová věta *Dej mouku ze mlýna na vozík* podle B. Havránka, na které si lze ukázat základní diferenzní znaky jednotlivých skupin nářečí.⁸

První skupina je **Nářeční skupina česká v užším smyslu**. Společný znak je změna *ý/í* na dvojhlásku *ej* (mlejn, vozejk, tejden, zejtra) Další změna je přechod hlásky *ú* v dvojhlásku *ou*, která je ve shodě se spisovným jazykem (např. houser, mouka nesou) a změna *aj* v *ej* (dej, vejce).

Tuto skupinu najdeme téměř na celém území Čech a na území jihozápadní části Moravy.⁹

V českém nářečí vypadá příkladová věta takto: *Dej mouku ze mlejna na vozejk*.

Tato nářeční skupina se dělí na čtyři podskupiny:

středočeská podskupina,

⁸ Srov. H. MAREŠOVÁ, *Základy historické mluvnice češtiny*, s. 85.

⁹ BĚLIČ, 1972, s. 11.

jihozápadočeská podskupina,
severovýchodočeská podskupina,
jihovýchodočeská (českomoravská) podskupina. ¹⁰

Druhá skupina je **středomoravská neboli hanácká**. Najdeme ji ve střední části bývalé Moravy – zabírá střed, sever a západ Moravy. Spisovné hlásky ý / í jsou ve středomoravském nářečí nahrazeny hláskou é. Původní staročeské ú se v hanáckých nářečích vyvinulo v ó (mlén, staré bék, nosék, hóser) Dvojhláska aj je nahrazena dlouhým é (dé, véce). ¹¹

Tato skupina se také dělí na čtyři podskupiny:

jižní středomoravská podskupina,
centrální (severní) středomoravská podskupina,
západní okrajové úseky středomoravských nářečí,
východní středomoravská nářečí. ¹²

Příkladová věta v hanáčtině zní takto: *Dé móku ze mléna na vozék.*

Třetí nářeční skupina je **východomoravská neboli moravskoslovenská**. Toto nářečí je typické pro široký pás při východních hranicích České republiky. Typickým znakem pro tuto skupinu je í (na značné části území žije ve výslovnosti ý) a ú. Např.: starí bík, sítko/ starý býk, sýtko; húser, nesú. ¹³

I tato nářeční skupina se dělí na čtyři podskupiny:

jižní (slovácká) východomoravská podskupina,
severní (valašská) východomoravská podskupina,
západní okrajové úseky východomoravských nářečí,
kopaničářská nářečí. ¹⁴

¹⁰ BĚLIČ, 1972, s. 217–235.

¹¹ BĚLIČ, 1972, s. 11.

¹² BĚLIČ, 1972, s. 240–256.

¹³ BĚLIČ, 1972, s. 11.

¹⁴ BĚLIČ, 1972, s. 285–300.

Příkladová věta v moravskoslovenské m nářečí zní: *Daj múku ze mlýna na vozík.*

Čtvrtá skupina je nářeční **skupina slezská neboli lašská**. Objevuje se v severovýchodním cípu Moravy a přilehlé části bývalého Slezska. Hlavním znakem této skupiny je, že jako jediná má jen krátké samohlásky a proti spisovnému *y (í) ou* zpravidla většinou *y (i), u* (*stary byk, sytko/s'itko/šytko; huser, ňesu*).¹⁵ Přízvuk v několikaslabičných slovech u této skupiny najdeme převážně na předposlední slabice (*např. stařenka, do Opavy*). Pro ostatní nářečí a spisovnou češtinu je typický přízvuk na první slabice (výjimka v části severních úseků výchomoravské skupiny až k jihu směr Vsetín)¹⁶

Slezskou nářeční skupinu dále dělíme na čtyři podskupiny:

jižní (moravská) podskupina slezských nářečí,

západní (opavská) podskupina slezských nářečí,

východní (ostravská) podskupina slezských nářečí,

Příkladová věta má tedy tuto podobu: *Daj muku ze mlyna na vozik.*

Pátá skupina pokrývá nářečí příhraniční oblasti s Polskem, takzvaný **polsko – český smíšený pruh**, který najdeme od Ostravy východně směrem na Bohumín a Jablunkov. Vyskytují se zde jevy společné češtině a polštině a čím více se blížíme severovýchodu, tím více jich přibývá.¹⁷

¹⁵ BĚLIČ, 1972, s. 11–12.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ BĚLIČ, 1972, s. 12–18.

3. Středomoravská nářečí

Podle Bogoczové bývá středomoravské nářečí nazýváno jako hanácké nářečí, protože oblast jeho užívání se velice podobá etnografické oblasti Hané. Podle ní je, ale tento název velice obecný, protože nářečí hanácké, na které se zaměřuje i výzkum této práce, odpovídá centrální podskupině. Dále podle ní zjišťujeme, že novější dělení je pouze na dvě hlavní skupiny, tzn. severní (hanáckou) část a jižní část. Oblasti východní a západní jsou podle ní považovány pouze za okrajové úseky.¹⁸

Z geografického hlediska je Haná převážně rovinatá krajina, která v historii hraje důležitou roli v oblasti zemědělství. Centry tohoto území jsou města Olomouc a Brno.¹⁹

Hanácké nářečí je doloženo hlavně na Litovelsku, Olomoucku, Prostějovsku, Zábřežsku a také i na částech Vyškovska. Olšany u Prostějova spadají do centrální (tedy hanácké) podskupiny středomoravského nářečí.

Podle Běliče a jeho knihy *Nástin české dialektologie* sahá oblast tohoto nářečí na sever téměř po Zábřeh a Šumperk a na východě za Olomouc a až za Prostějov.²⁰

2. 1 Znaky

Uvedeme si podle něj i hlavní charakteristické znaky této skupiny:

- a) Vyznačuje se skupinou sedmi krátkých samohlásek *a, ê, e, ô, o, u, i*. Specifické *ê* (neboli široké *e*) se objevuje na místě původního *y*, ale také *i* (např. *rêbê, bêl, šêroké, pêřêna* apod.).
- b) Skupina tří dlouhých samohlásek *é, ó, á*.
- c) Znělá výslovnost párových souhlásek před samohláskami a souhláskami na mezislovním předělu v případech typu *chlab aňi necekl, nuž nechcô*
- d) E-ové střídnice *ê, é* namísto bývalé *ý*, *y* po souhláskách tvrdých, po tvrdých a měkkých sykavkách, a také *i/i* po *č, š, ž, ř, l* - *žêvot, šêroké, ožêvat, počêtat*.
- e) V 2., 3. a 6. pádu jednotného čísla tvrdého skloňování adjektiv a rodových zájmen vyrovnání ve prospěch příslušné etymologické koncovky 3. a 6. pádu: *na té druhé straně*

¹⁸ BOGOCZOVÁ, Irena. Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie. 2. upr. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. 190 s. ISBN 978-80-7464-033-9. s. 68-69.

¹⁹ DAVIDOVÁ, Dana a kol. Mluvená čeština na Moravě. 1. vyd. Ostrava: FF, 1997. 171 s. ISBN 80-7042-478-8. s. 22.

²⁰ BĚLIČ, 1972, s. 251.

- f) Přídavná jména přivlastňující osobám mužského rodu mají základní podobu:
bratru.
- g) Zájmena 2. osoby jednotného čísla mají příklonný tvar *tě*, 4. a 3. pád *mne*, u zvratných zájmen se zachovalo rozlišení 3. a 4. pádu - *sě* versus *se*.²¹

Můžeme pozorovat i odlišnosti v této skupině. V některých částech hanáckého nářečí se vyskytuje protetické *v* (např. *vokno*) nebo protetické *h* (např. *habe*), užíváním dvojího *l* v rámci odlišení různých slovních druhů (např. *jedla* – *podstatné jméno x jedla jako sloveso*), měkké infinitivní zakončení (např. *dělat'*)

Příklady slov v jednotlivých nářečních skupinách:

Česká: *strejc, pejcha, dobrej, soud, mouka, vedou, našou dušou*

Hanácká: *stréc, pécha, dobré, sód, móka, vedó, našó dušó*

Moravskoslovenská: *stryc, pácha, dobrý, súd, múka, vedú, našú dušú*

Lašská: *stryc, pycha, dobry, sud, muka, vedu, našu dušu*.²²

²¹ BĚLIČ, 1972, s. 251.

²² František TRÁVNÍČEK – Moravská nářečí, Praha 1926 nákladem Národopisné společnosti Československé.

4. Praktická část

4.1 Cíl práce

Cílem předkládané bakalářské práce bylo zjistit, jak dobře nejmladší generace v Olšanech u Prostějova a blízkém okolí zná nářečí a jak často ho využívá při běžné komunikaci v různě oficiálních situacích. Dotazníková metoda byla zvolena k získání dat potřebných pro mou bakalářskou práci. Ještě před začátkem průzkumu jsem předpokládala, že:

- 1) Primárním komunikačním prostředkem (kódem) žáků na základní škole je spisovná čeština a nářečí nad ní již nepřevládá.
- 2) Žáci běžnější nářeční slova znají a umí vysvětlit jejich význam, ale aktivně je nepoužívají.

4.2 Oblast průzkumu

Za oblast výzkumu byla zvolena vesnice, ve které nyní bydlím. Jedná se o obec Olšany u Prostějova. Obec se skládá ze dvou částí – Olšany u Prostějova a Hablov. Obec administrativně spadá pod okres Prostějov a náleží Olomouckému kraji. Katastrální výměra obce činí 1105 ha. Počet obyvatel je přibližně 1760 a průměrný věk činí 39 let.²³ V obci najdeme poštu, zdravotnické zařízení a mateřskou a základní školu. Základní a mateřská škola v Olšanech u Prostějova má první i druhý stupeň a navštěvuje ji 330 žáků. Tvoří ji 11 tříd, kdy některé třídy jsou zaměřené jazyky či rozšířenou výuku přírodních věd. Součástí je školní družina a mateřská škola. Obec leží mezi městy Olomouc a Prostějov, proto je dobře dostupná i pro nespádové žáky. *Škola nabízí žákům individuální a rodinný přístup ze strany všech zaměstnanců školy s podporou zřizovatele.*

4.3 Metoda průzkumu a skupina respondentů

Nejprve jsem vytvořila návrh dotazníku a jeho první verzi jsem po předchozí domluvě odeslala paní učitelce českého jazyka ke schválení. Paní učitelka, která souhlasila, že bude dotazník zadávat přímo žákům respondentům, s podobou i délkou dotazníku souhlasila. Respondentům byl dotazník distribuován v dubnu 2021, kdy

²³ Dostupné z: <https://eprehledy.cz/pocet-obyvatel-a-prumerny-vek-v-obcich-okres-prostějov.php?fbclid=IwAR1W0iXGx-6vcvaMhQBdaCJ5zXkAbsXf7IJrABYnpfxOxACX4ocs-JS0gBY>.

v souvislosti pandemickou situací probíhala distanční výuka. Z tohoto důvodu byl dotazníky žákům zaslány v elektronické podobě. Po domluvě s paní učitelkou byla skupina respondentů sestavena pouze ze žáků šestého až devátého ročníku. V této věkové skupině předpokládáme, že žáci dotazníku bez problémů porozumí a budou mít dostatek trpělivosti i sebereflexe, aby poskytli pravdivé a úplné odpovědi. Na vybrané základní škole je v každém ročníku jedna třída s průměrným počtem 22 žáků. Celkem mohlo být tedy vyplněno 88 dotazníků, tento údaj představuje ideální počet odpovědí od respondentů a představuje stoprocentní návratnost dotazníků. Skutečná návratnost dotazníků byla nižší (odpovídala hodnotě téměř 58 %). Ke zpracování výsledků se navrátilo rovných 51 dotazníků. K nižší návratnosti dotazníků přispěla nemocnost žáků. Ti, kteří se pro nemoc neúčastnili distanční výuky, nemuseli dotazník vyplňovat zpětně, proto se nepodařilo získat data od všech respondentů. Odpovědi respondentů byly podrobně analyzovány a výsledky byly zpracovány a procentuálně vyjádřeny pomocí grafů.

Dotazník byl zcela anonymní a zjišťovalo se v něm, do jaké míry ovlivňují mluvu žáků socioekonomické faktory. V úvodu dotazníku měli respondenti za úkol vyplnit následující informace: pohlaví, věk, třída, bydliště – pouze obec. Položka bydliště zjišťovala, kolik z respondentů trvale žije na vesnici a jak dlouho žijí na vesnici rodiče těchto respondentů. V dotazníku byly zařazeny samostatné položky ke zjištění, zda respondenti žijí od narození na vesnici, zda otec a matka žijí na vesnici od narození. Dále měli respondenti v dotazníku uvést nejvyšší dosažené vzdělání matky a následně otce. Další důležitou oblastí v dotazníku bylo téma situací, kde respondenti používají nářečí. Zastoupena byla různá prostředí a komunikační situace (škola, rodina, komunikace se staršími lidmi, komunikace s vrstevníky). NA vlivy prostředí se zaměřovala i otázka, kolik času tráví respondenti na internetu. Otázka byla položena záměrně, protože v dnešní době internet hodně ovlivňuje mluvu žáků.

Dotazník je rozdělen do dvou částí. V první části bylo vybráno dvacet pět vět, do kterých měli dotazovaní doplnit jedno slovo. Zde bylo naším cílem zjistit, zda respondenti používají spisovnou češtinu nebo v jejich projevu přetrvávají hláskové změny typické pro dané nářečí. Měli vybrat odpověď, kterou by volili při mluvě v běžné komunikaci. V této části dotazníku byla při jeho sestavování volena slova, o nichž se domníváme, že přetrvávají v mluvě, ale také výrazy, které téměř se nevyskytují v mluvě nejmladší generace. V druhé části dotazníku byla vybrána skupina čtrnácti slov v nářečí a cílem bylo získat od respondentů

jejich vysvětlení, tedy synonymum ve spisovné češtině. Výsledky ukazují, do jaké míry jsou respondenti schopni vysvětlit – přeložit.

4. 4 Výsledky dotazníku

Vyhodnocení dotazníku obsahuje:

-vyhodnocení informací o respondentech z úvodu dotazníku v procentech pomocí grafu

-procentuální vyjádření užití jednotlivých slov – zda nářečí používají při běžné mluvě nebo nikoliv

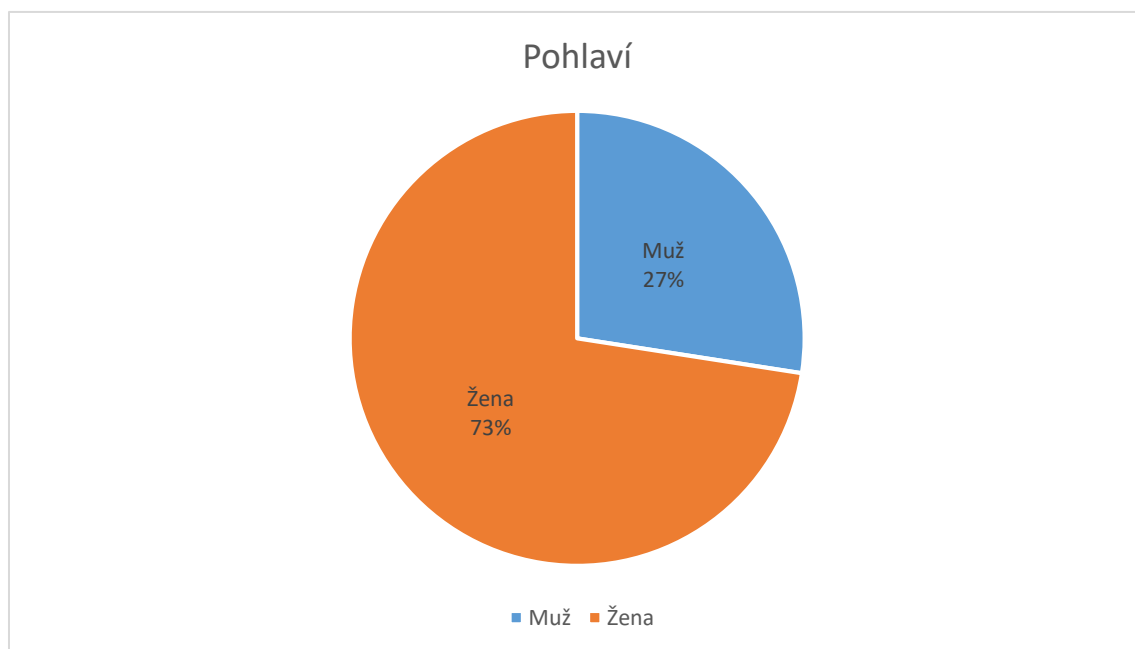
-grafy s procentuálním zobrazením vysvětlení jednotlivých nářečních slov doplněné o překlad nářečních výrazů do spisovné češtiny.

Procentuální vyjádření zvolených možností v úvodu dotazníku:

1) Pohlaví dotazovaných

Z celkového počtu 51 dotazovaných žáků tvořilo 73 % žen a 27 % mužů.

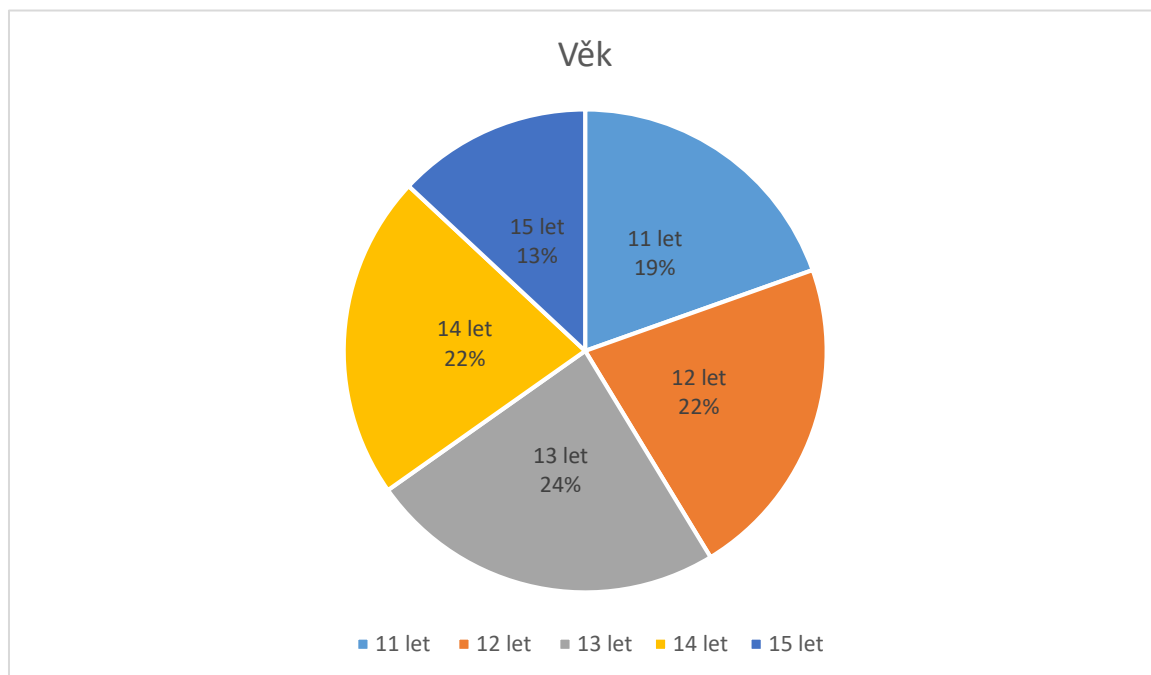
Graf č. 1 Pohlaví

2) Věk

19 % respondentů uvedlo nejnižší věk – 11 let. Ve věku 12 let bylo 22 % respondentů. Nejvíce, 24 % žáků, bylo ve věku 13 let. Věk 14 let uvedlo 22 % respondentů a nejméně respondentů – 13 % uvedlo věk 15 let.

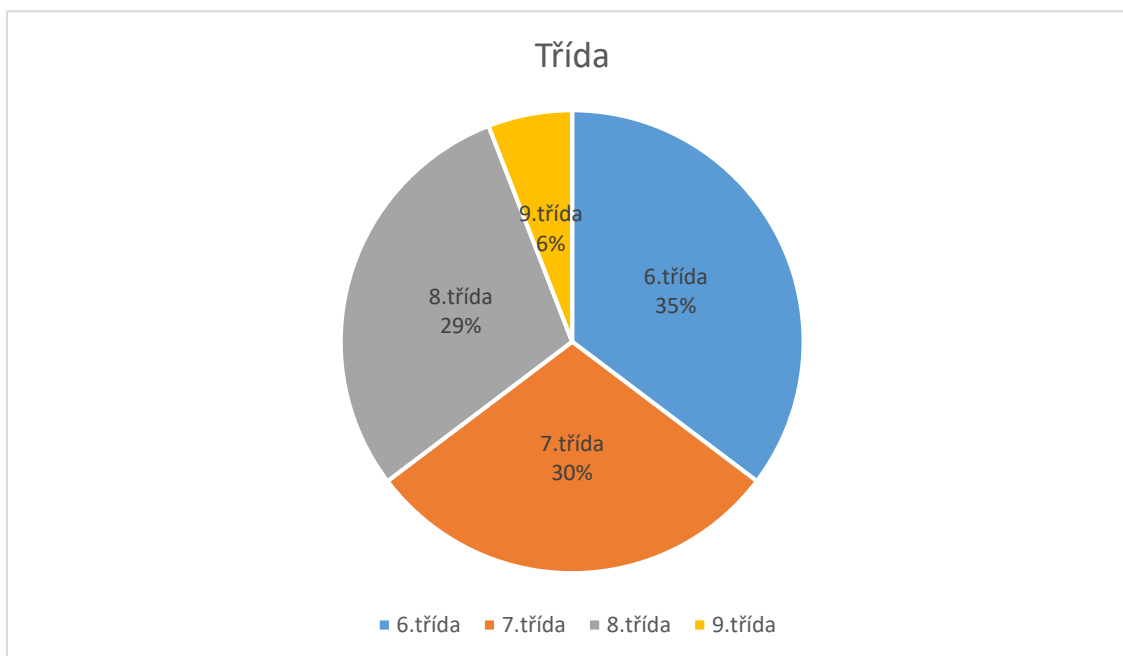
Graf č. 2: Věk

3) Třída

Nejvíce, 35 %, respondentů navštěvuje 6. třídu, 7. třídu navštěvuje 30 %, žáků 8. třídu navštěvuje 29 % respondentů a nejméně, 6 %, respondentů je z deváté třídy.

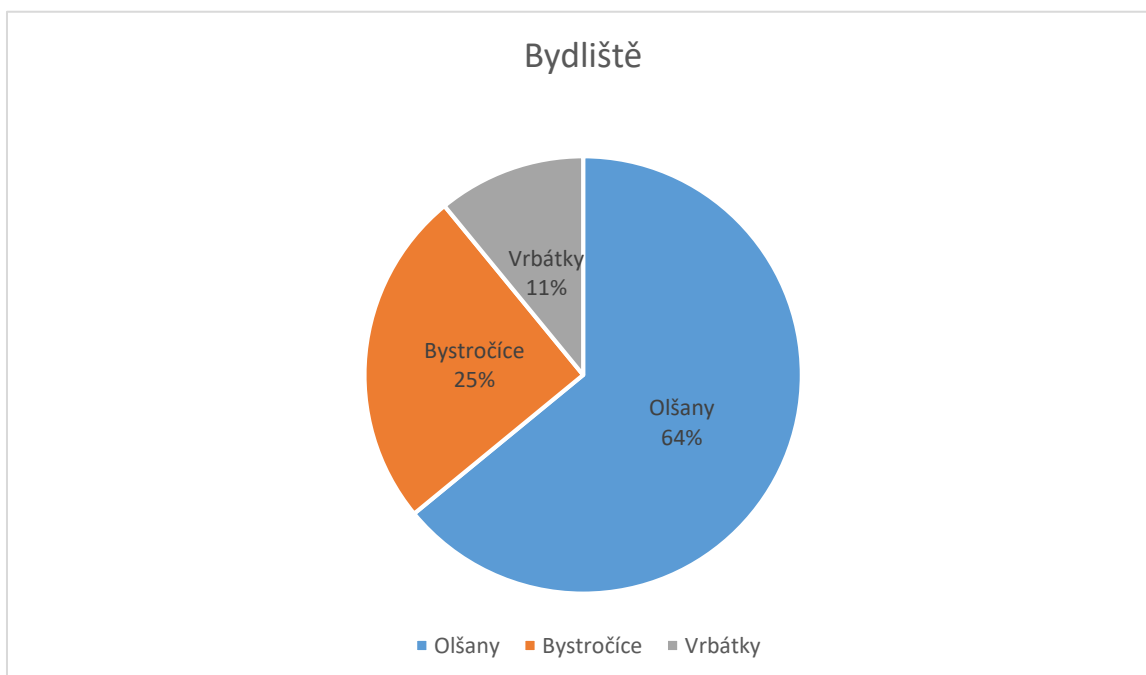
Graf č. 3: Třída

4) Bydliště

64 % respondentů žije přímo v místě průzkumu. 25 % dojíždí z Bystročice, které jsou vzdáleny 2,5 kilometru. Zbývajících 11 % respondentů je z Vrbátek vzdálených 5 km.

Graf č. 4: Bydliště

5) Život na vesnici od narození – respondent, jeho matka a otec

Celkových 94 % dotázaných dětí žije na vesnici od narození, zbylých 6 % nikoli.

Matka 72 % z dotazovaných žije na vesnici od narození, u zbylých 28 % žila matka část života ve městě. Otec respondentů žije od narození na vesnici u 81 %, dotázaných. Opak uvedlo 19 % dotázaných.

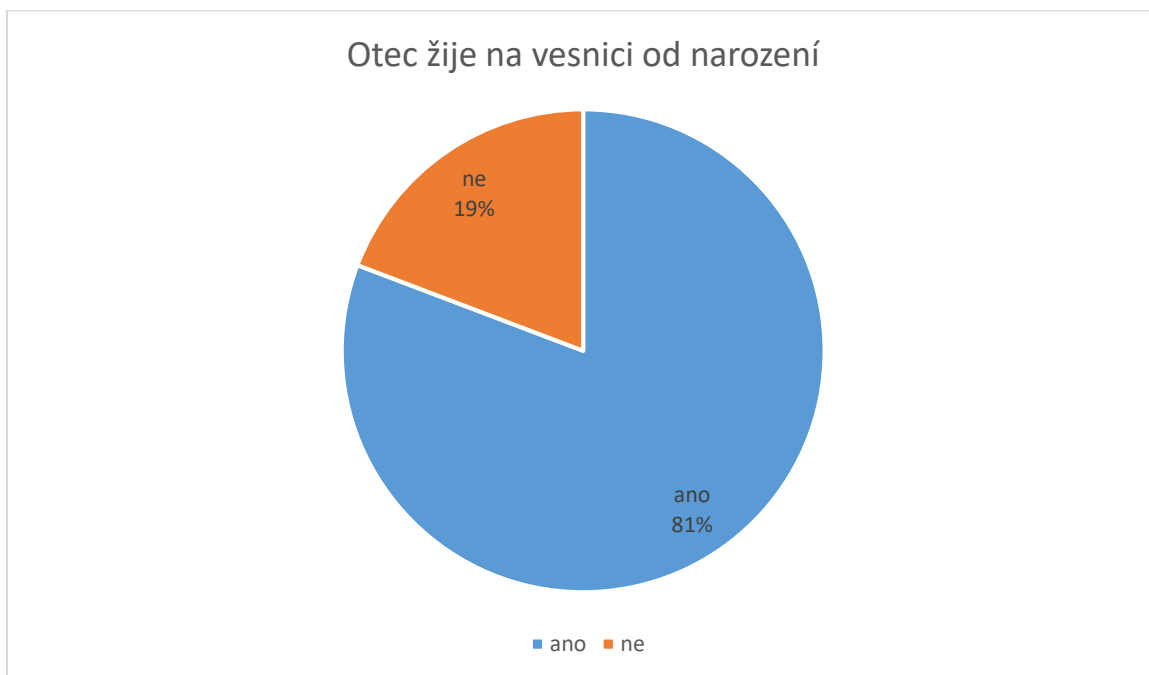
Graf č. 5: Žiji na vesnici od narození

Graf č. 6 : Matka žije na vesnici od narození

Graf č. 7 : Otec žije na vesnici od narození

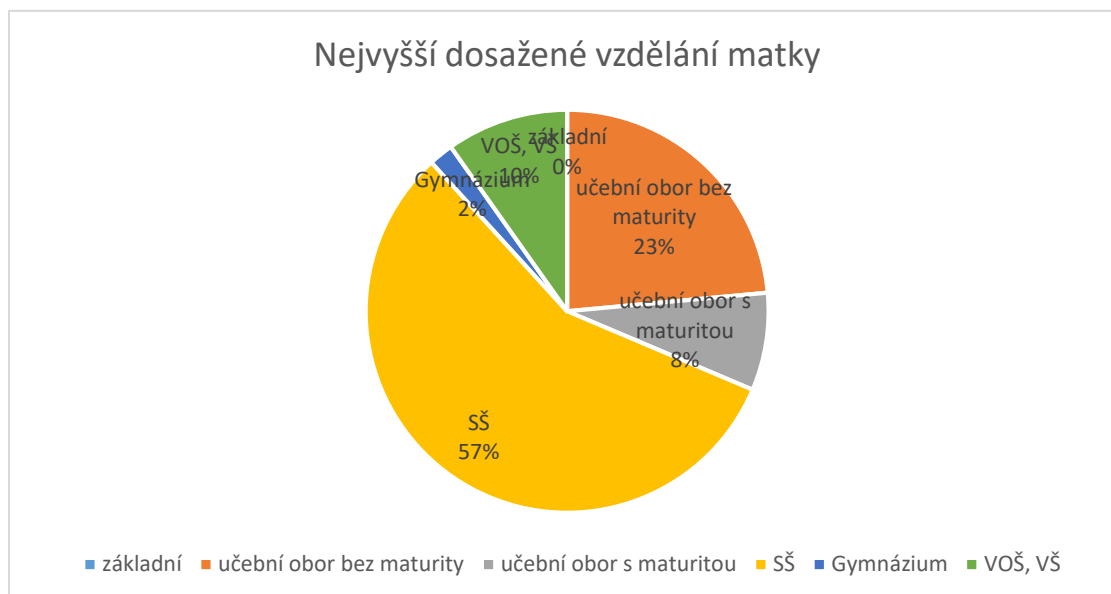

6) Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

Co se vzdělání rodičů týče odpovědi respondentů byly velice rozmanité. Matky dětí mají nejčastěji středoškolské vzdělání podle grafu vidíme, že jde o 57 % matek respondentů. A druhou stran, otcové mají převážně absolvován učební obor bez maturity, jedná se o 55 % případů. Základní vzdělání u respondentů nemá nikdo a zastoupení vysokoškolského vzdělání u otců i matek se prokázalo být vyšší, než jsme očekávali. Nikdo z dotazovaných žáků neodpověděl, že by nevěděl, jaké vzdělání mají jeho rodiče.

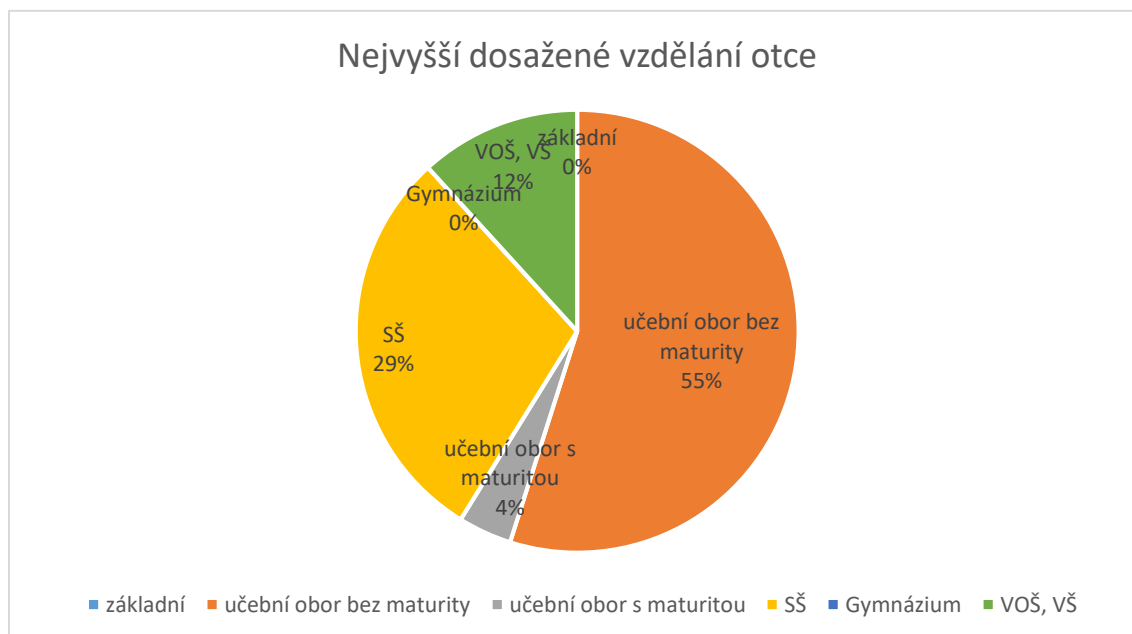
Nejvyšší dosažené vzdělání matky

Graf č. 8 : Nejvyšší dosažené vzdělání matky

Nejvyšší dosažené vzdělání otce

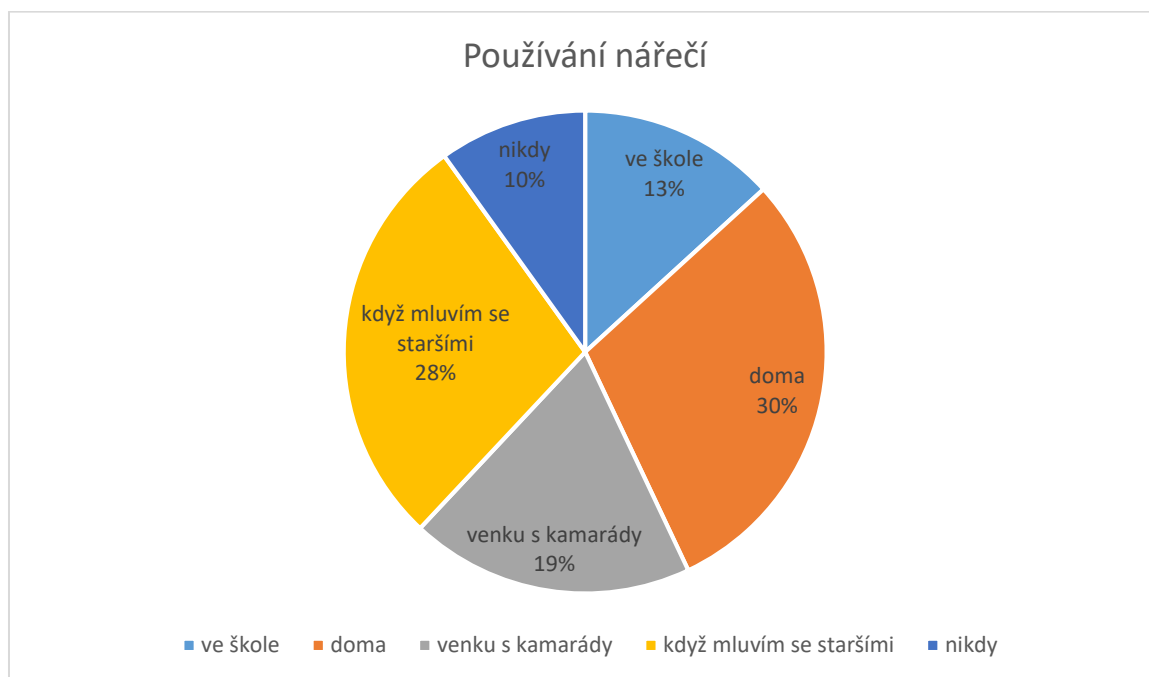
Graf č. 9 : Nejvyšší dosažené vzdělání otce

7) Situace, ve kterých používám nářečí

V dotazníku je zmíněno, že respondenti mohou označit více odpovědí. V 51 dotaznících bylo získáno celkem 121 odpovědí. V průměru tedy v každém dotazníku 2 až 3 odpovědi.

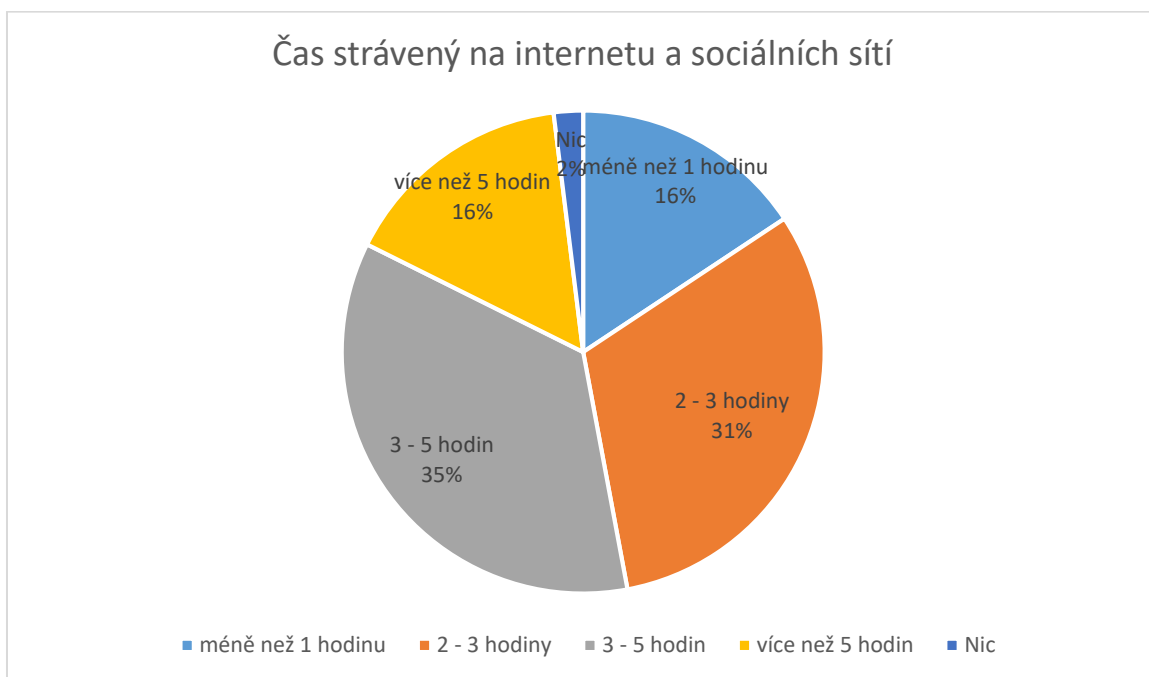
Graf č. 10 : Používání nářečí

8) Čas strávený na internetu a sociálních sítích

Nejvíce respondentů tráví čas na internetu 3–5 hodin procentuálně 35 %, 31 % dotázaných uvedlo, že tráví na internetu 2–3 hodiny denně. 16 = respondentů tráví denně na internetu 5 a více hodin. To je pravděpodobně možné i díky mobilnímu internetu, který je žákům dostupný i při jiných volnočasových aktivitách a žáci tak mohou současně trávit čas na internetu i s přáteli. Rovněž 16 % respondentů uvedlo, že denně tráví na internetu méně než 1 hodinu. V jednom z dotazníků žák uvedl, že vůbec netráví čas na internetu a sociálních sítích, což si ale myslím, že není pravda.

Graf č. 11 : Čas strávený na internetu a sociálních sítí

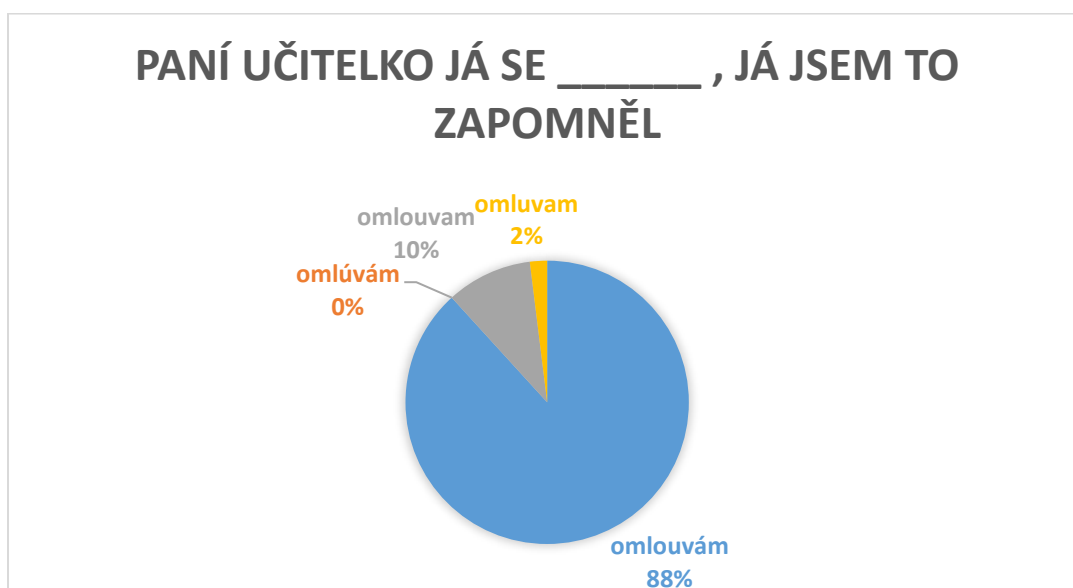

Procentuální vyjádření výsledků dotazníku: 1. část

1. Paní učitelko já se _____, já jsem to zapomněl

Z celkového počtu 51 respondentů vybralo 88 % možnost *omlouvám*. 10 % uvedlo volbu *omlouvám* a 2 % vybrala variantu *omlouvám*. *Omlouvám* nevybral nikdo

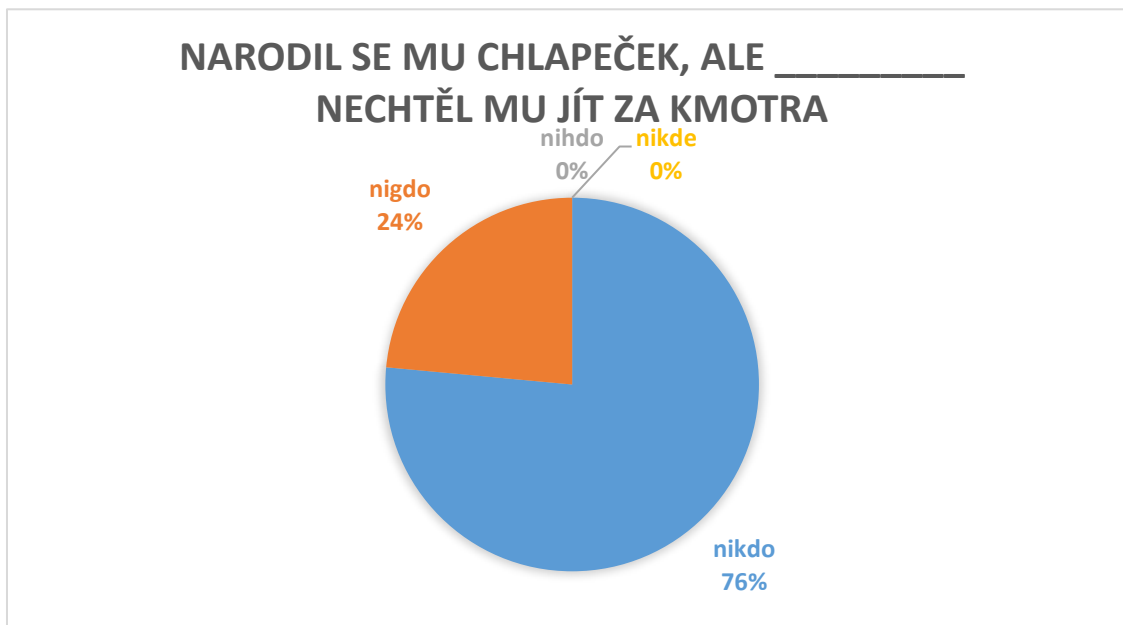
Graf č. 12 : Paní učitelko já se _____, já jsem to zapomněl

2. Narodil se mu chlapec, ale _____ nechtěl mu jít za kmotra

Z 51 dotazovaných uvedlo 76 % pojem nikdo, 24 % pojem nigdo a pojmy nihdo a nikde neuvedl žádný respondent.

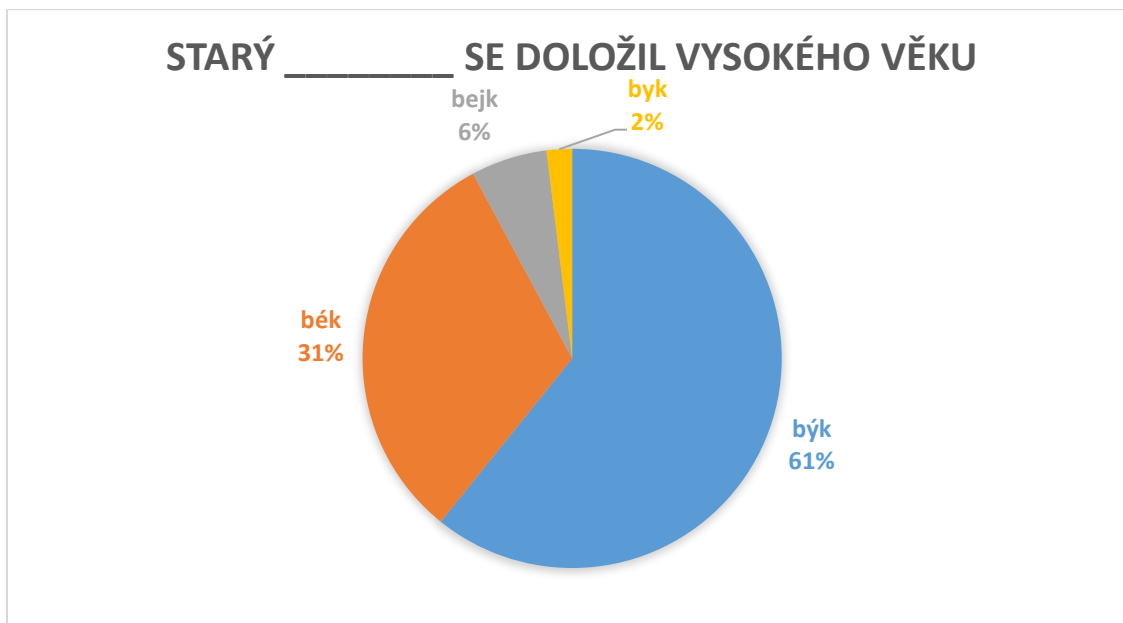
Graf č. 13 : Narodil se mu chlapec, ale _____ nechtěl mu jít za kmotra

3. Starý _____ se doložil vysokého věku.

Z 51 dotazovaných uvedlo 61 % variantu býk, 31 % variantu bék, možnost bejk uvedlo 6 % a byk uvedla 2 % respondentů.

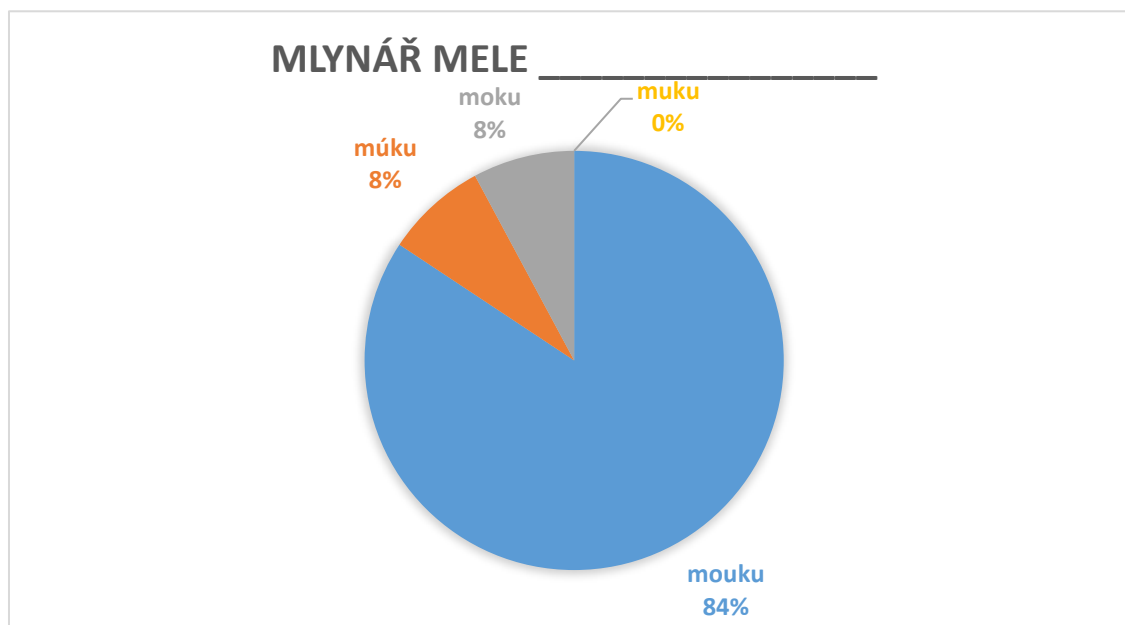
Graf č. 14 : Starý _____ se doložil vysokého věku.

4. Mlynář mele _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 84 % volbu mouku, múku uvedlo 8%, moku uvedlo taktéž 8 % a variantu moku neuvedl nikdo.

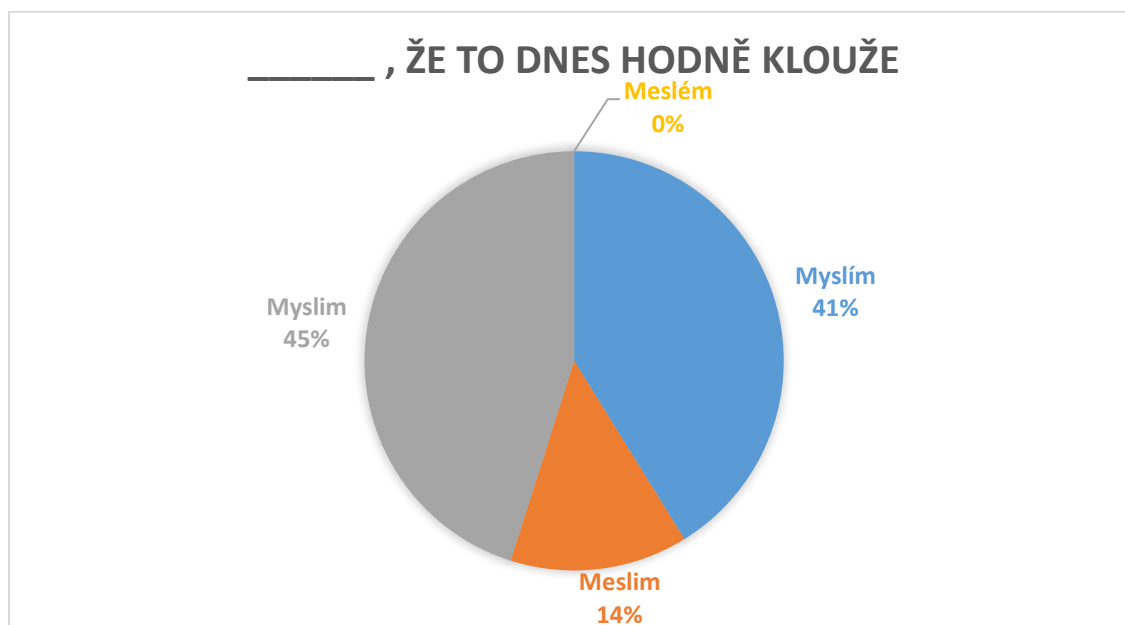
Graf č. 15: Mlynář mele _____

5. _____, že to dnes hodně klouže.

Z 51 dotazovaných uvedlo 45 % volbu myslim, myslím uvedlo 41 %, meslim uvedlo 14 % a variantu meslém neuvedl nikdo.

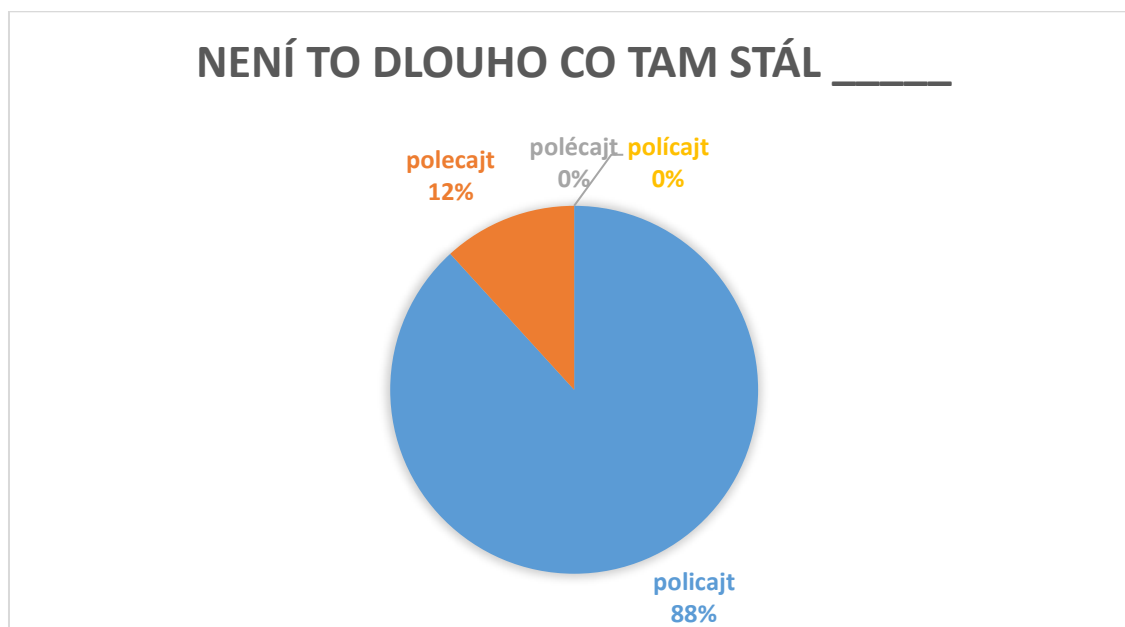
Graf č. 16: _____, že to dnes hodně klouže.

6. Není to dlouho, co tam stál _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 88 % výraz policajt, polecajt uvedlo 12 % a výrazy polécajt a polícajt neuvedl nikdo.

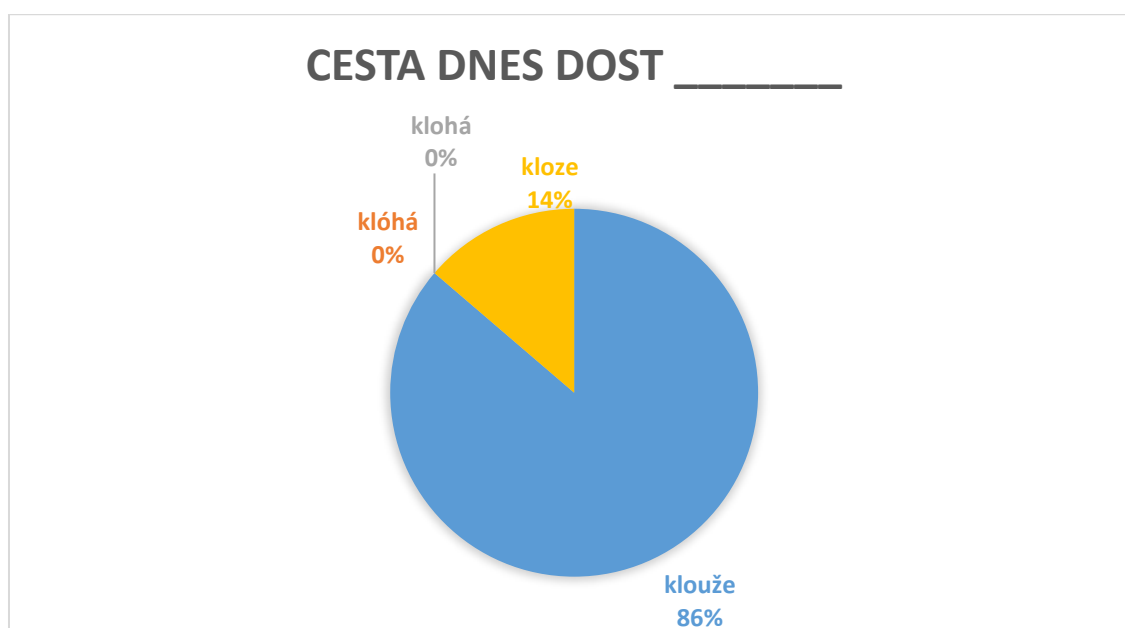
Graf č. 17: Není to dlouho, co tam stál _____

7. Cesta dnes dost _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 86 % výraz klouže, kloze uvedlo 14 % a výrazy klohá a klóhá neuvedl nikdo.

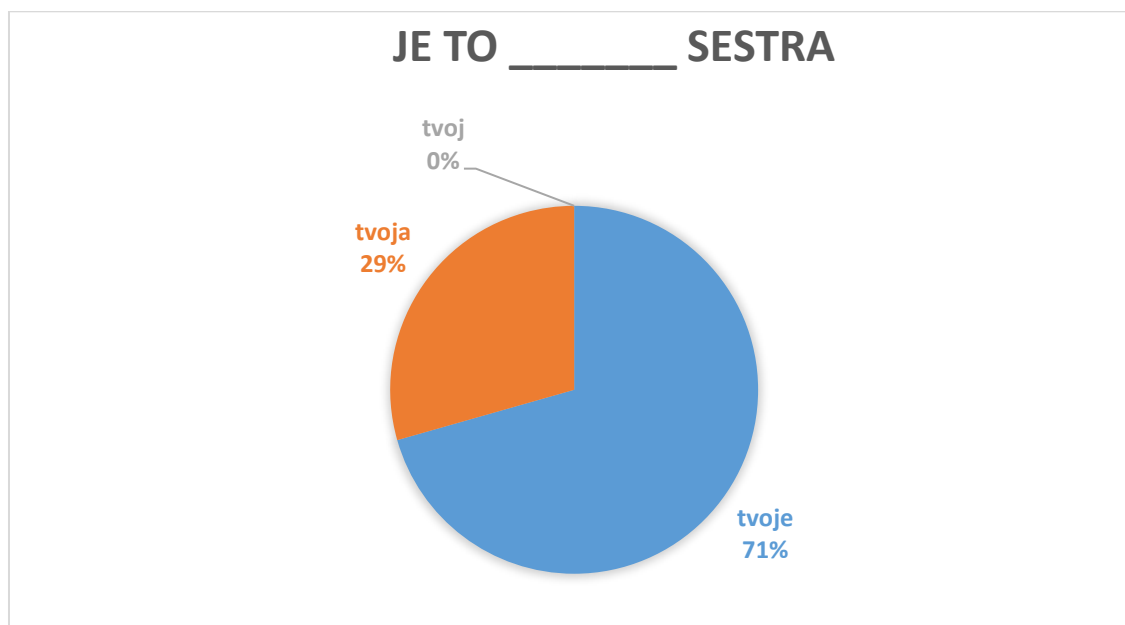
Graf č. 18: Cesta dnes dost _____

8. Je to _____ sestra.

Z 51 dotazovaných uvedlo 71 % variantu tvoje, tvoja uvedlo 29 % a výraz tvoj neuvedl nikdo.

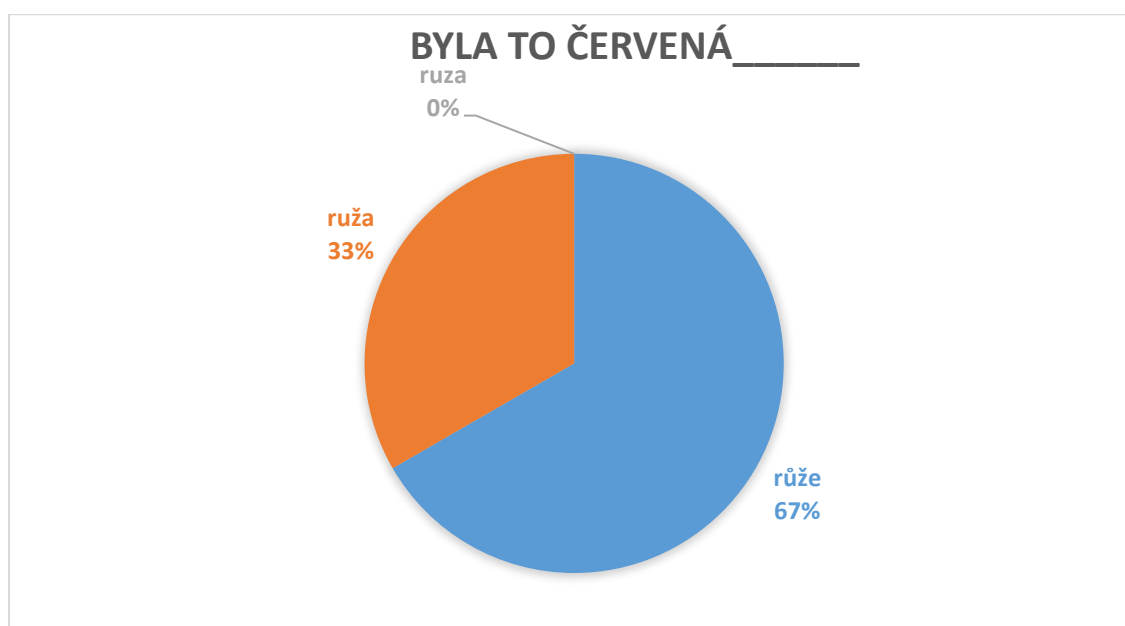
Graf č. 19: Je to _____ sestra.

9. Byla to červená _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 67 % možnost růže, ruža uvedlo 33 % a výraz ruza neuvedl nikdo.

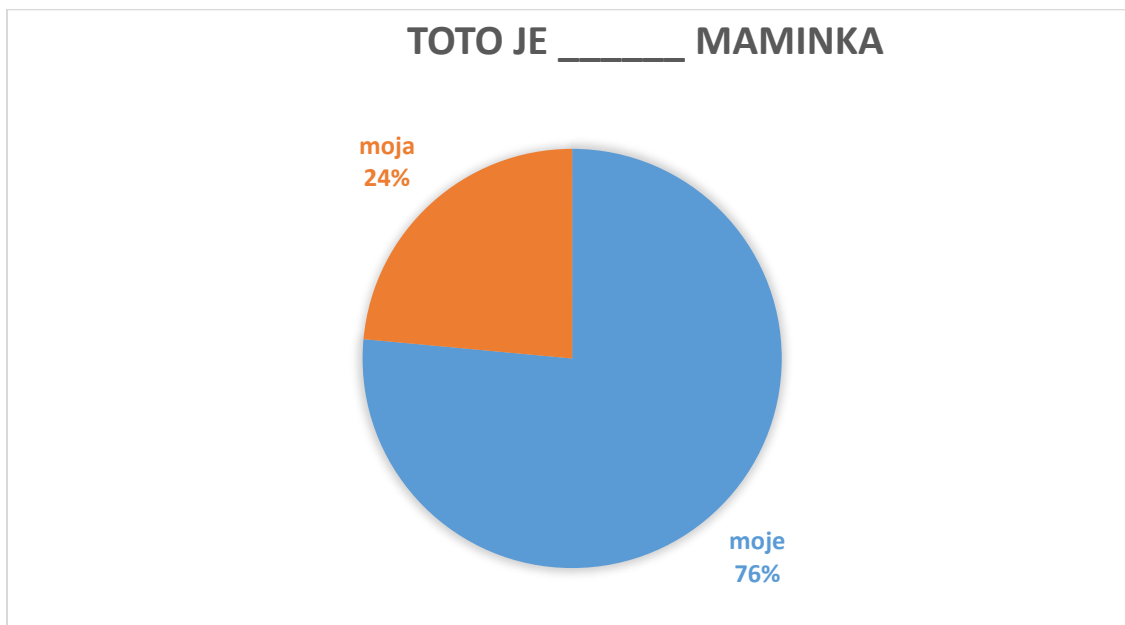
Graf č. 20: Byla to červená _____

10. Toto je _____ maminka

Z 51 dotazovaných uvedlo 76 % variantu moje a možnost moja uvedlo 24 % respondentů.

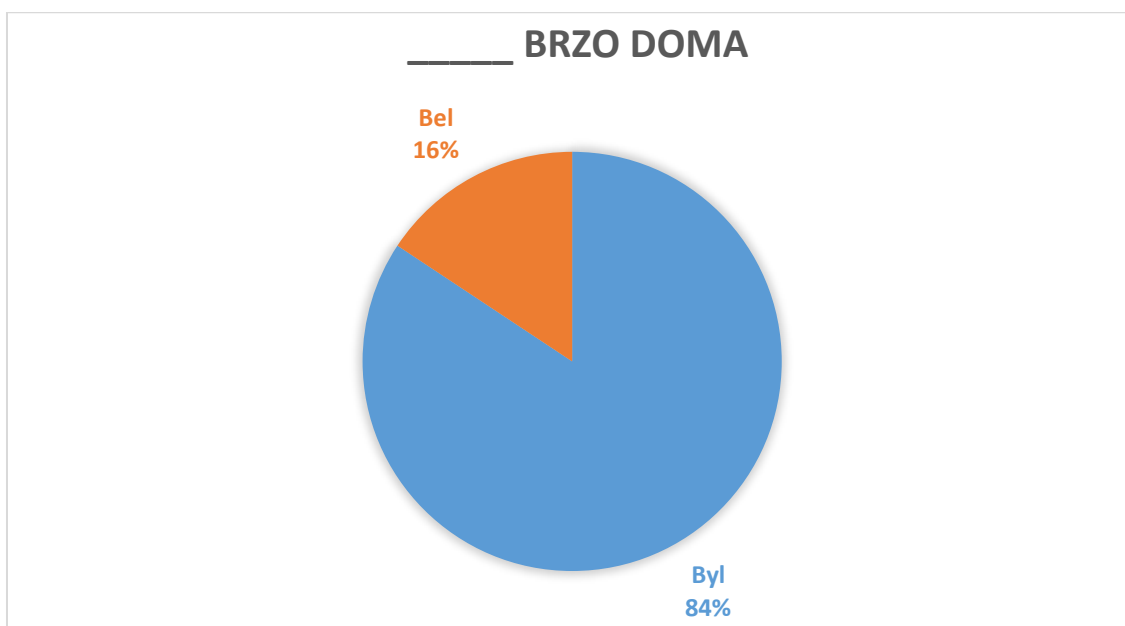
Graf č. 21: Toto je _____ maminka.

11. _____ brzo doma

Z 51 dotazovaných uvedlo 84% výraz byl, bel uvedlo 16 %

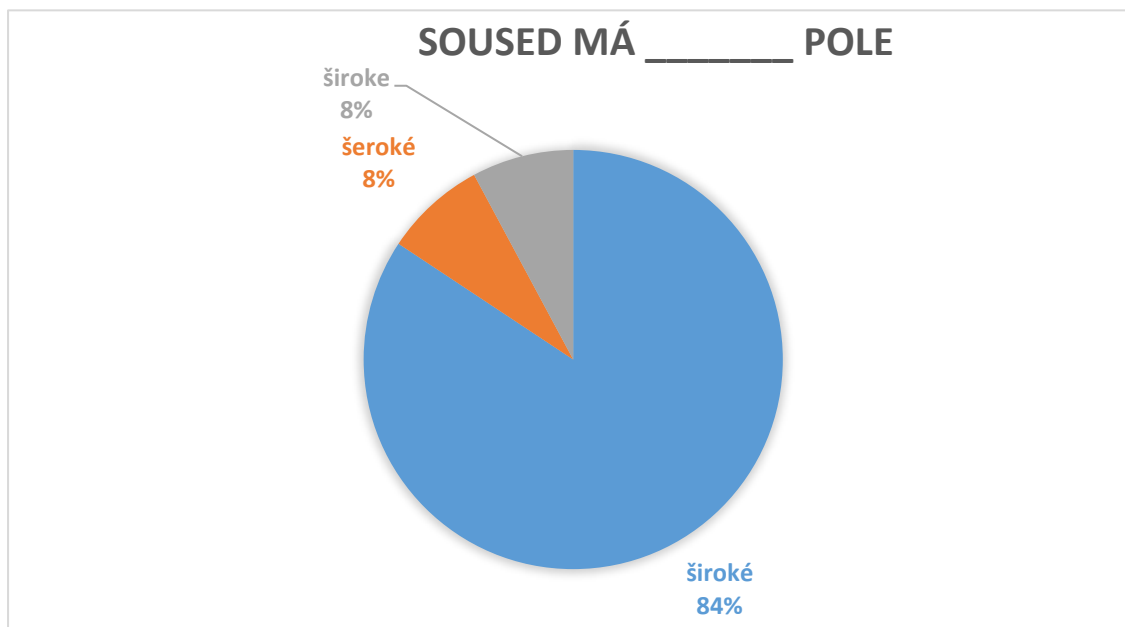
Graf č 22: _____ brzo doma

12. Soused má _____ pole

Z 51 dotazovaných uvedlo 84 % možnost široké, široké uvedlo 8 % a výraz široke uvedlo 8 %.

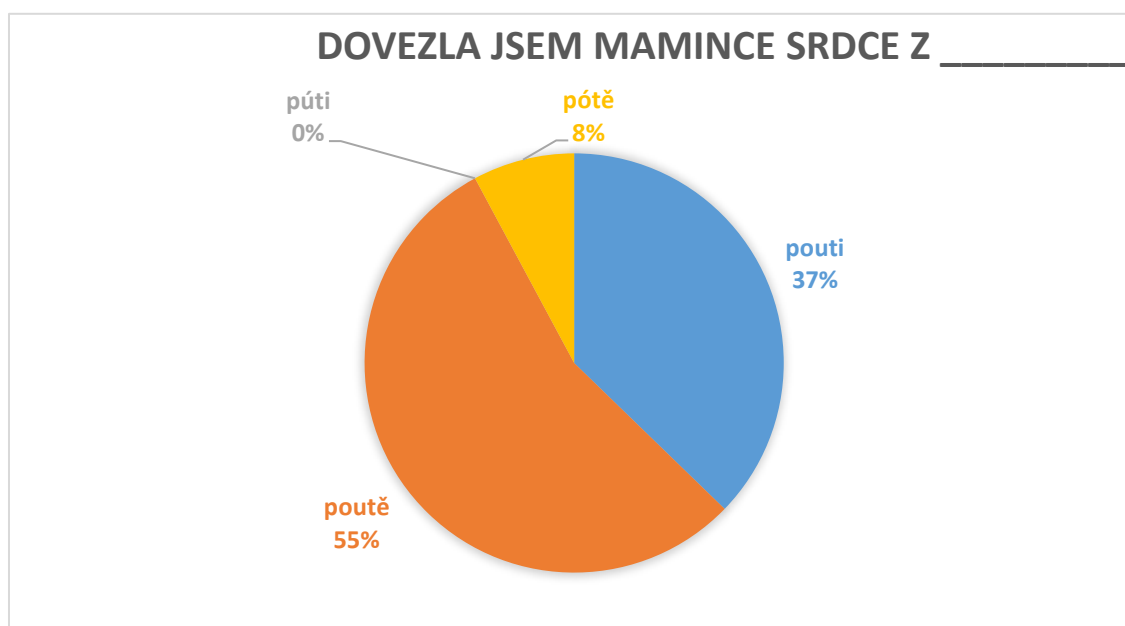
Graf č. 23: Soused má _____ pole.

13. Dovezla jsem mamince srdce z _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 55 % variantu poutě, pouti uvedlo 37 %, výraz pótě uvedlo 8 % a púti nevedl nikdo.

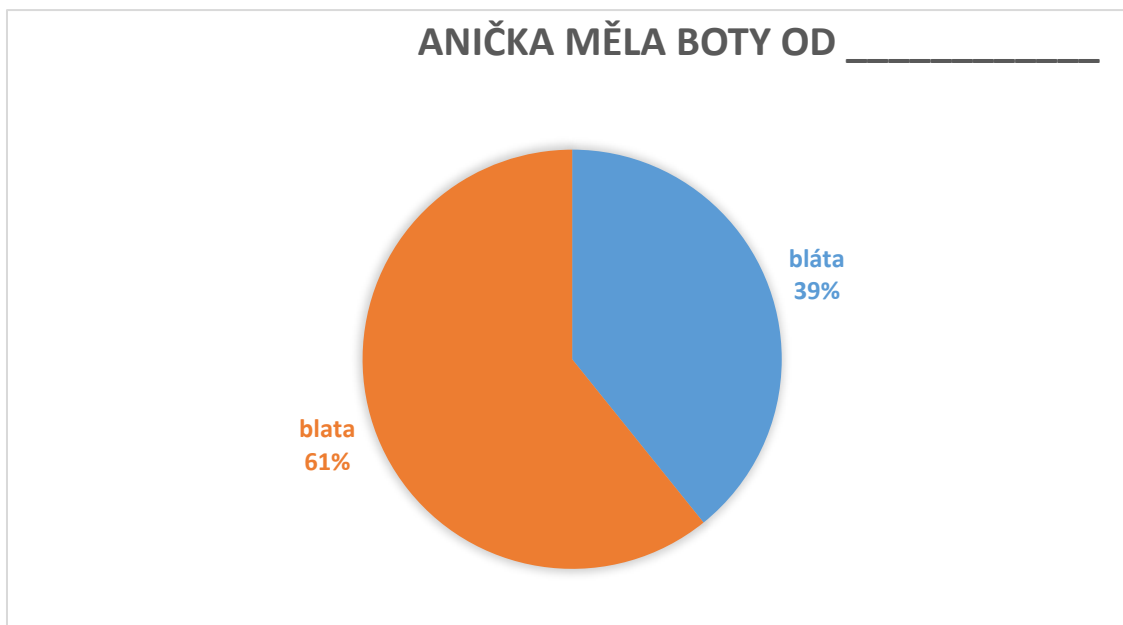
Graf č. 24: Dovezla jsem mamince srdce z _____.

14. Anička měla boty od _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 61 % variantu blata a pojem bláta uvedlo 39%.

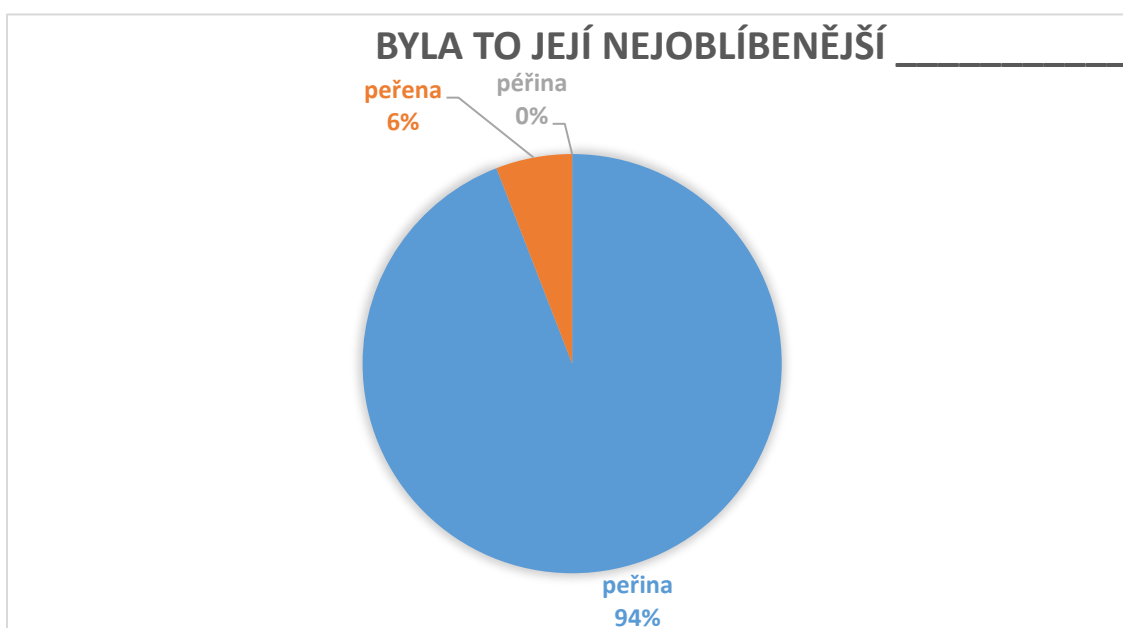
Graf č. 25: Anička měla boty od _____.

15. Byla to její nejoblíbenější _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 94 % možnost peřina, peřena uvedlo 6 % a výraz péřina neuvedl nikdo.

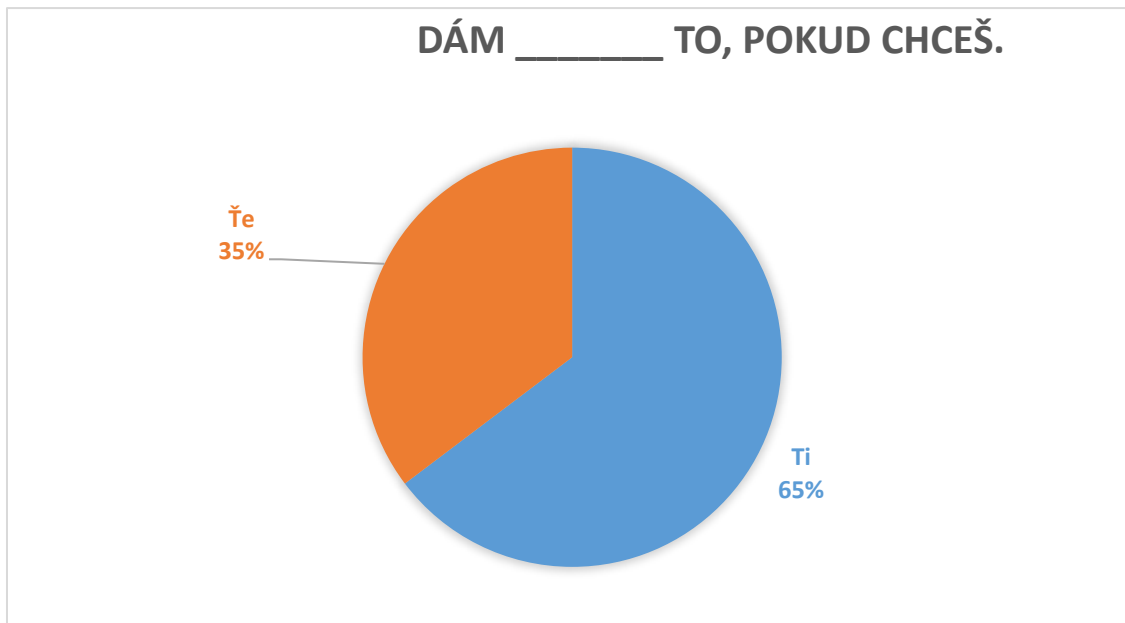
Graf č. 26: Byla to její nejoblíbenější _____

16. Dám _____ to, pokud chceš.

Z 51 dotazovaných uvedlo 65 % variantu Ti a Tě uvedlo 35%.

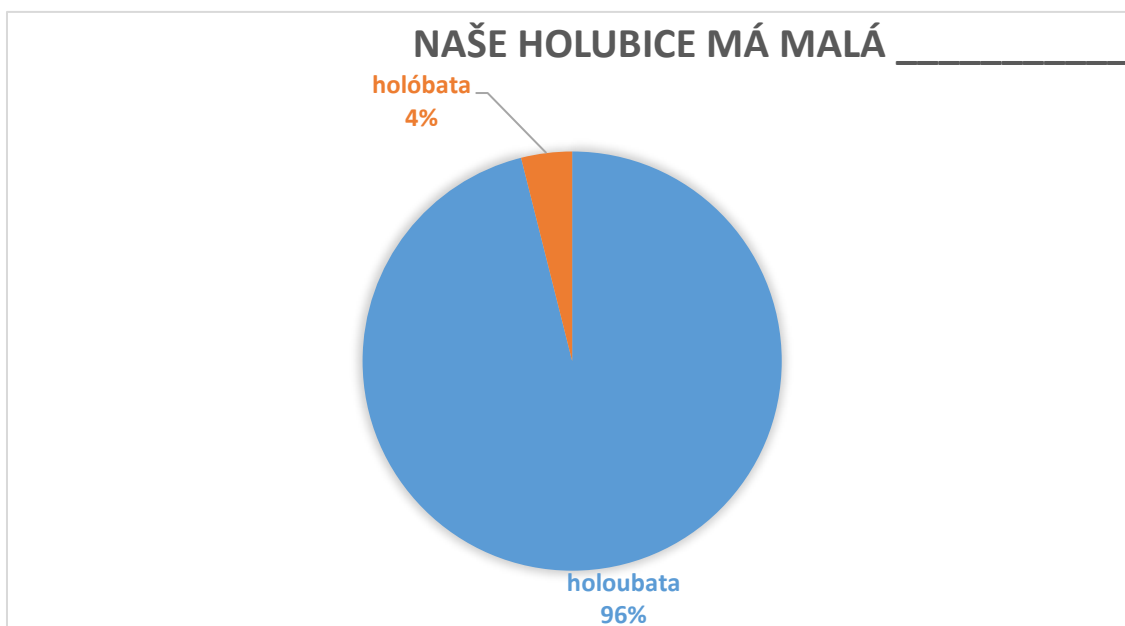
Graf č. 27: Dám _____ to, pokud chceš.

17. Naše holubice má malá _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 96 % výraz holoubata a variantu holóbata uvedla 4%.

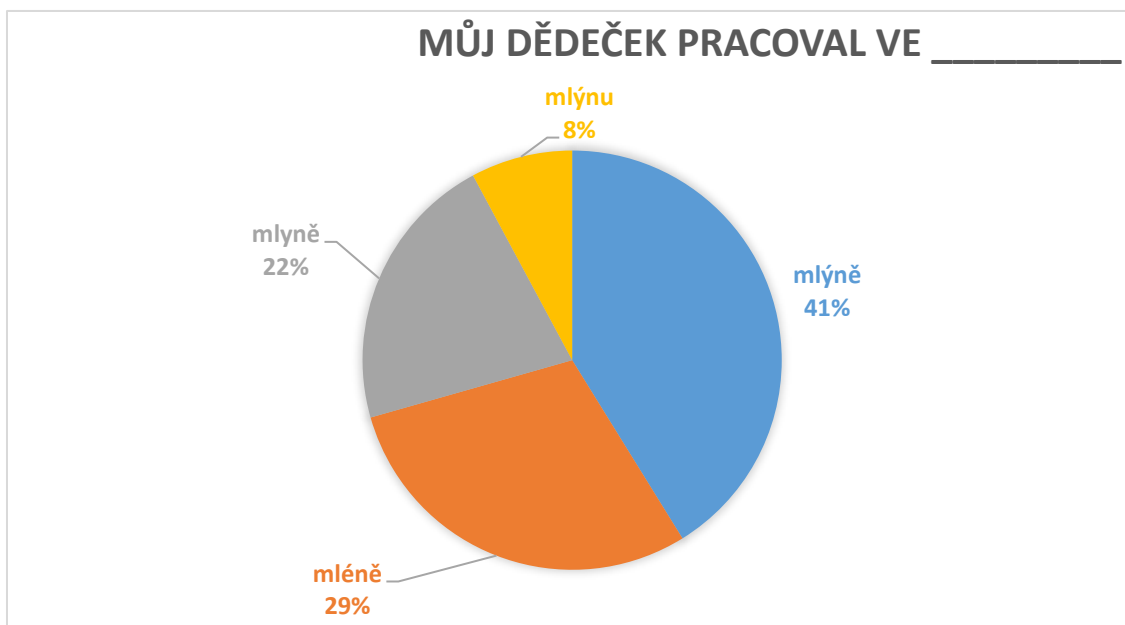
Graf č. 28: Naše holubice má malá _____

18. Můj dědeček pracoval ve _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 41 % možnost mlýně, mléně uvedlo 29 %, mlyně uvedlo 22 % a variantu mlýnu uvedlo 8 %.

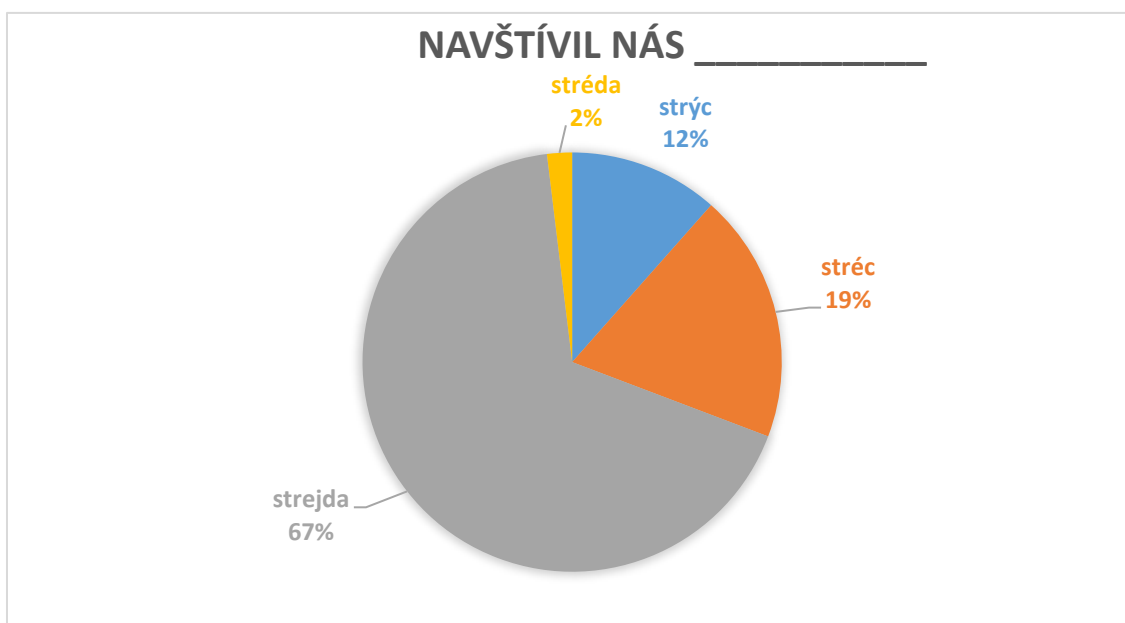
Graf č. 29: Můj dědeček pracoval ve _____

19. Navštívil nás _____

Z 51 dotazovaných uvedlo 67 % možnost strejda, stréc uvedlo 19 %, strýc uvedlo 12 % a variantu stréda uvedla 2 %.

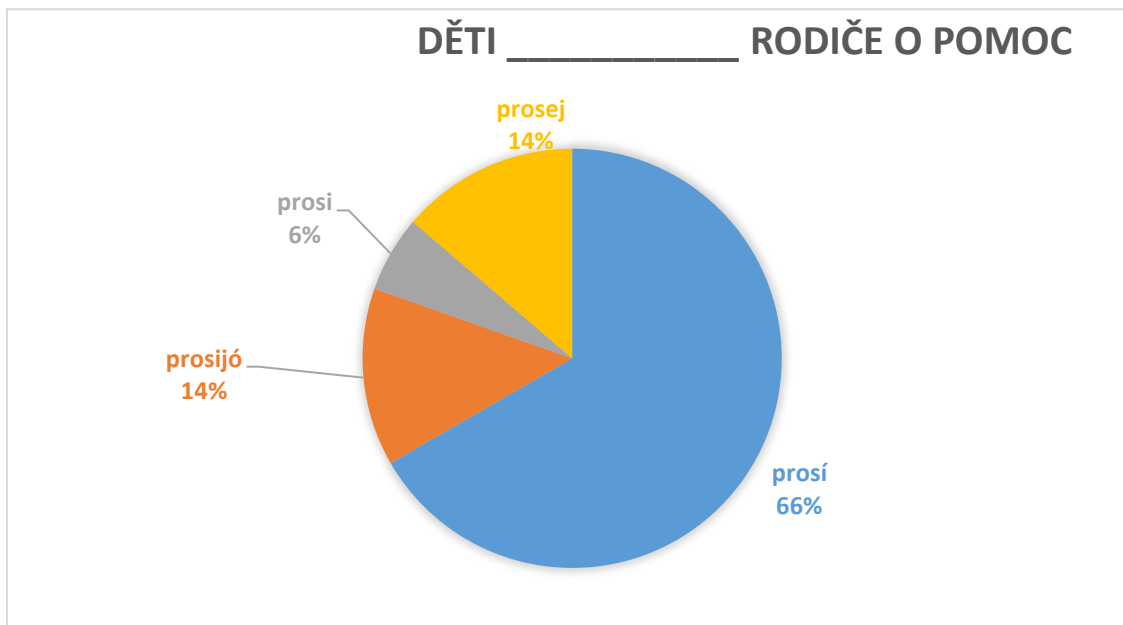
Graf č. 30: Navštívil nás _____

20. Děti _____ rodiče o pomoc.

Z 51 dotazovaných uvedlo 66 % tvar prosí, prosijó uvedlo 14 %, prosej, uvedlo 14 % a možnost prosi uvedlo 6 %.

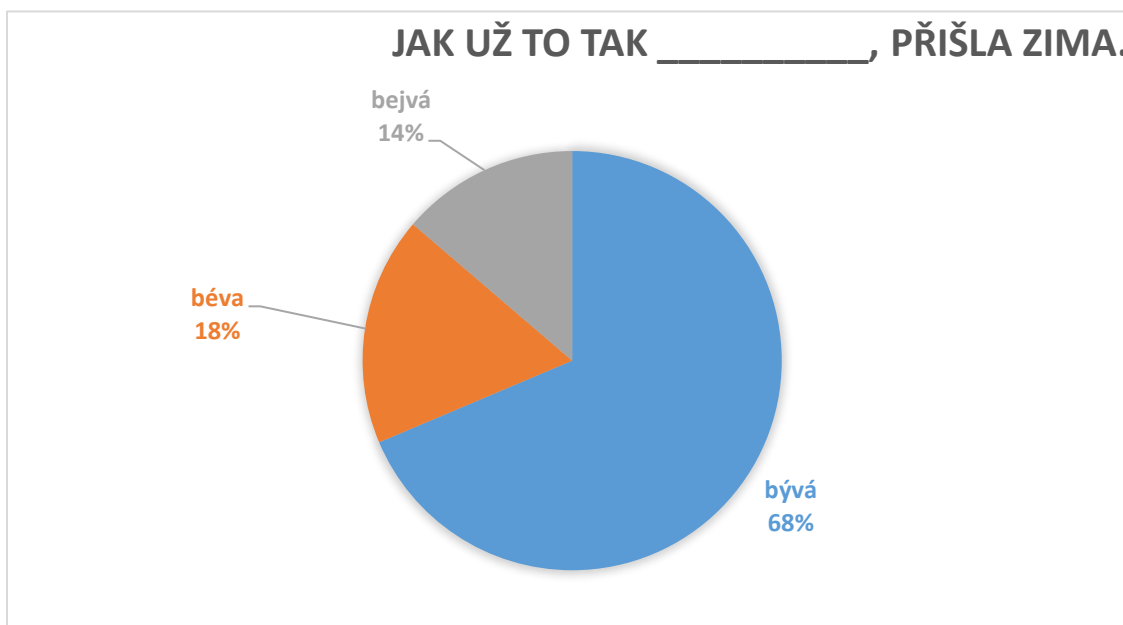
Graf č. 31: Děti _____ rodiče o pomoc.

21. Jak už to tak _____, přišla zima.

Z 51 dotazovaných uvedlo 68 % pojem bývá, bévá uvedlo 18 % a bejvá, uvedlo 14 %.

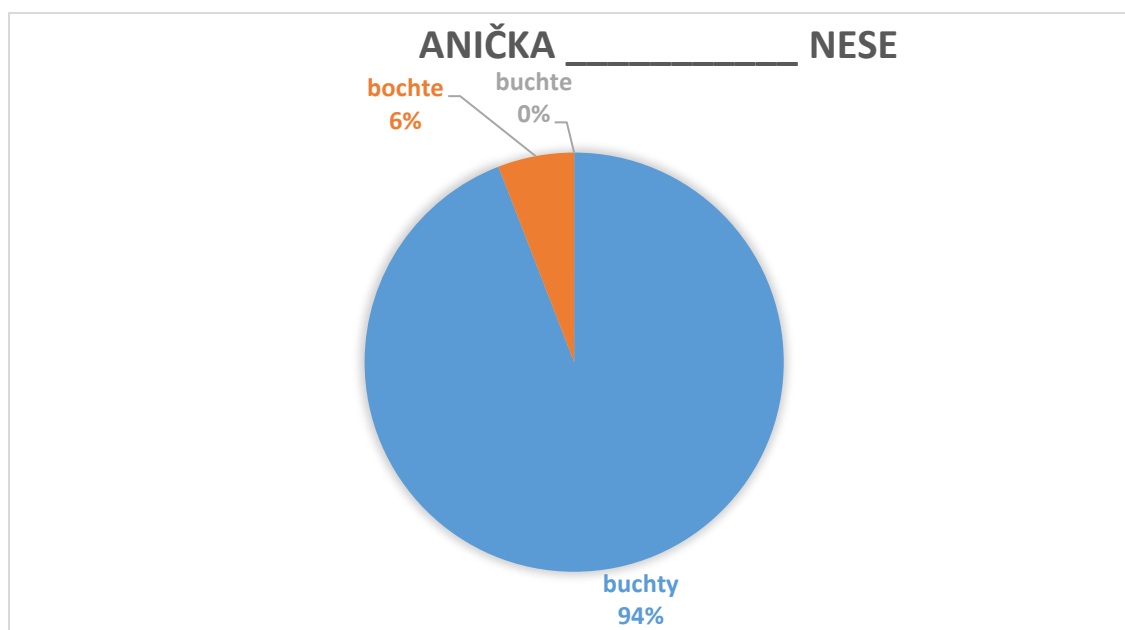
Graf č. 32: Jak už to tak _____, přišla zima.

22. Anička _____ nese.

Z 51 dotazovaných uvedlo 94 % pojem buchty, bochte uvedlo 6 % a buchty neuvedl nikdo.

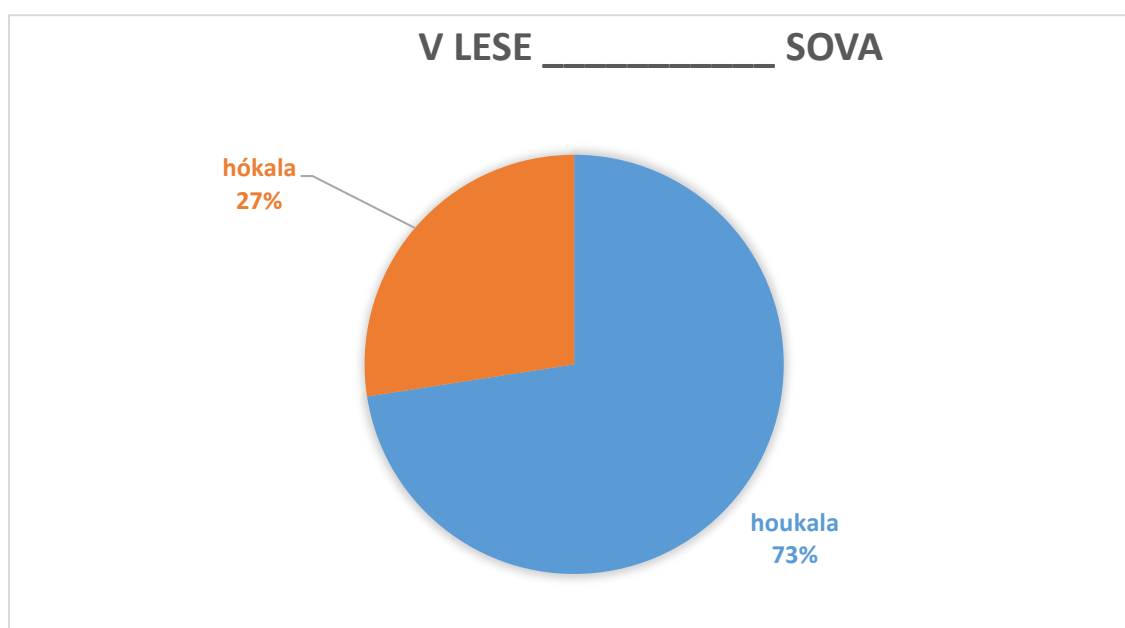
Graf č. 33: Anička _____ nese.

23. V lese _____ sova.

Z 51 dotazovaných uvedlo 73 % variantu houkala a hókala uvedlo 27 %.

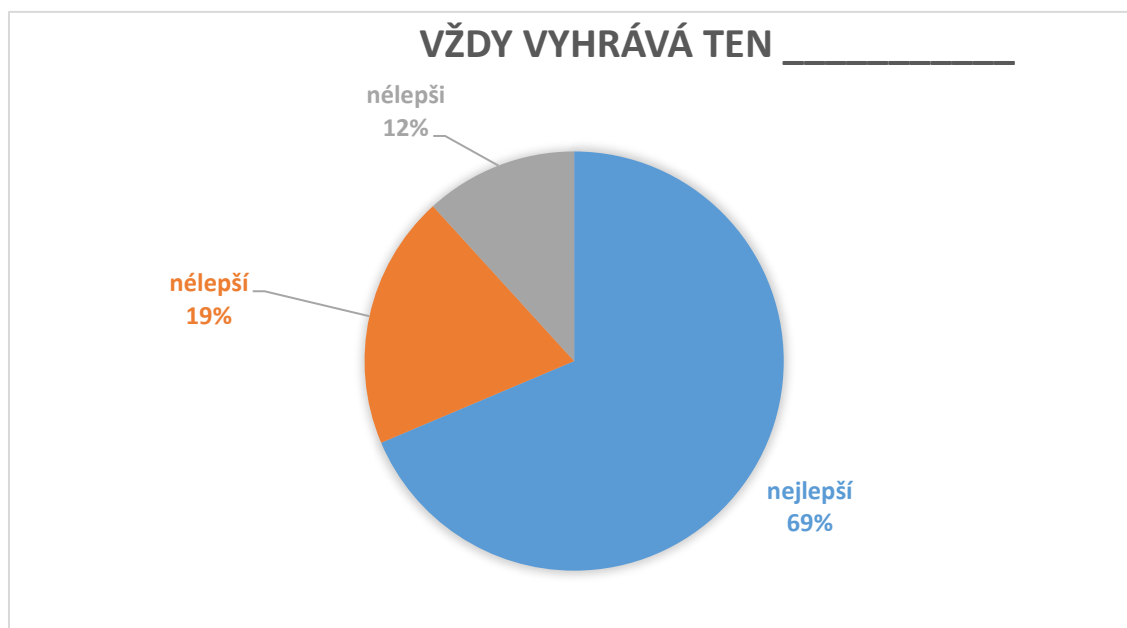
Graf č. 34: V lese _____ sova.

24. Vždy vyhrává ten _____.

Z 51 dotazovaných uvedlo 69 % možnost nejlepší, 19 % uvedlo nélejší a nélejší 12 %.

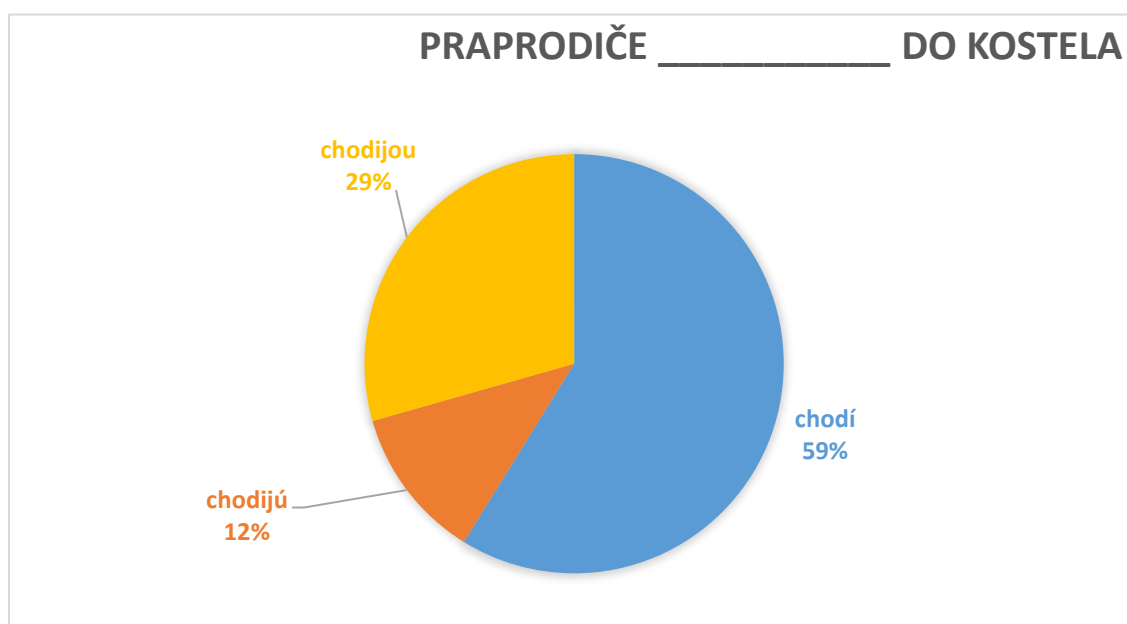
Graf č. 35: Vždy vyhrává ten _____.

25. Prarodiče _____ do kostela.

Z 51 dotazovaných uvedlo 59 % tvar chodí, 29 % uvedlo chodijou a chodijú 12 %.

Graf č. 36: Prarodiče _____ do kostela.

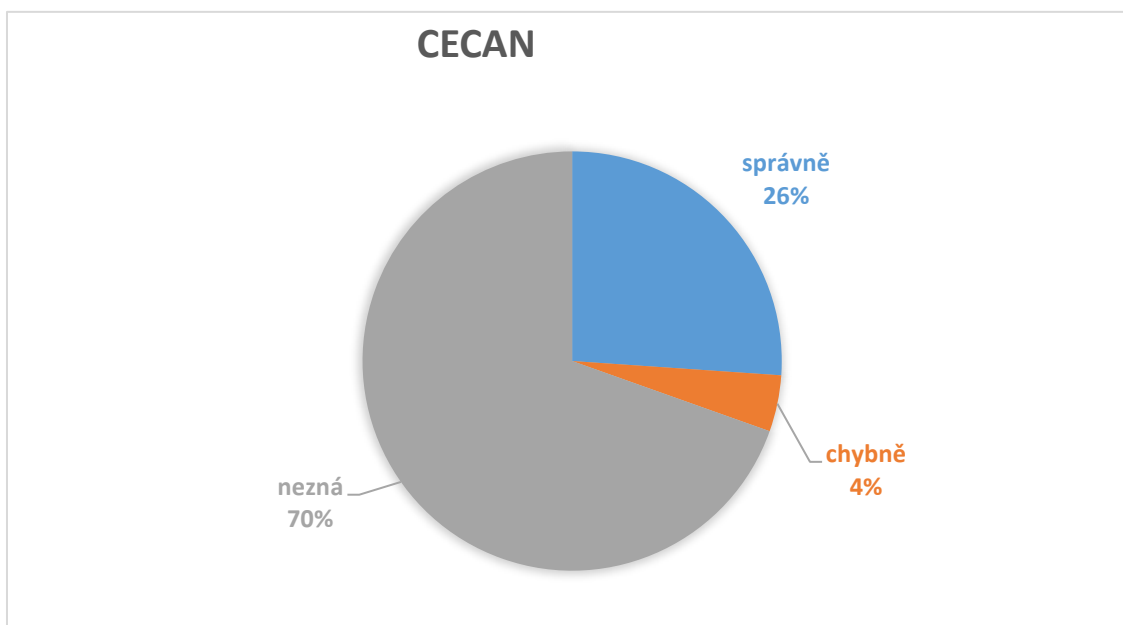

Procentuální vyjádření výsledků dotazníku: 2. část

Zpracovala jsem jednotlivá slova z nářečí z dotazníků a dospěla jsem k následujícím výsledkům:

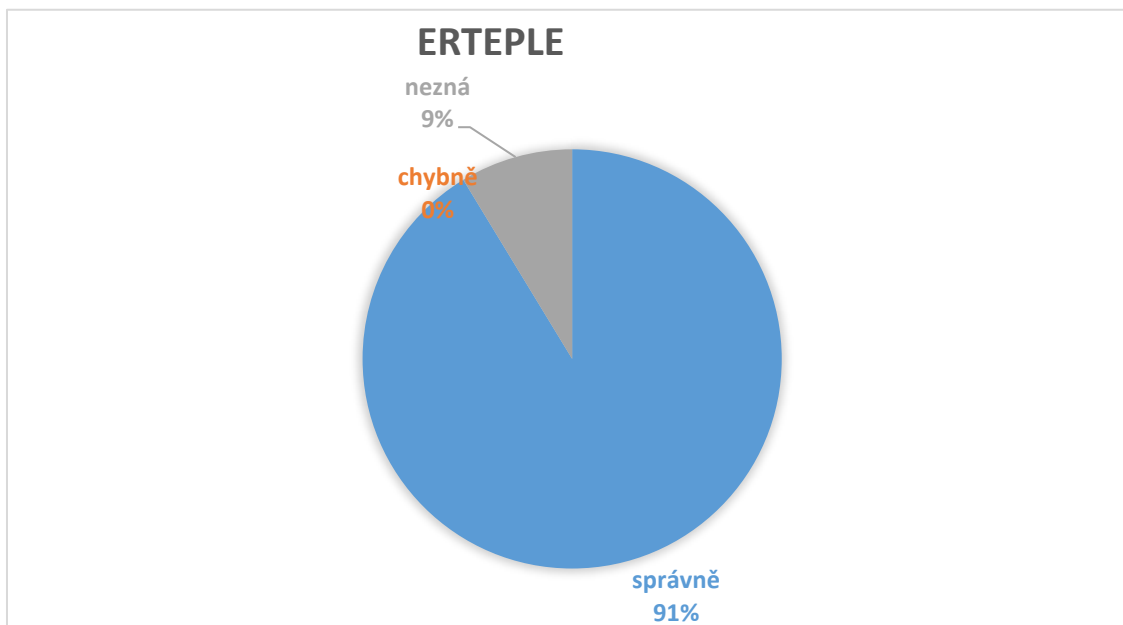
- **CECAN = kohoutek, uzávěr, pípa**

Ze 46 respondentů správnou odpověď vědělo 26 % žáků, 4 % pojem vysvětlila chybně a 70 % pojem nezná.

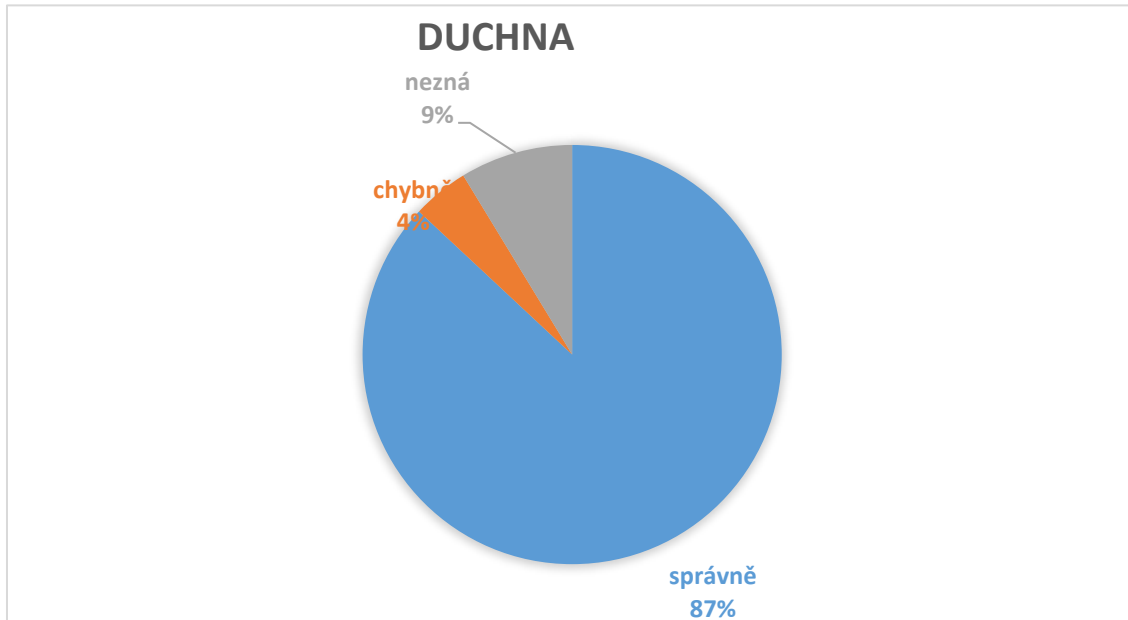
- **ERTEPLE = brambora**

Ze 46 respondentů správnou odpověď vědělo 42 respondentů, což je 91%, chybně neodpověděl nikdo a 4 respondenti, tedy 9%, uvedlo, že slovo neznají.

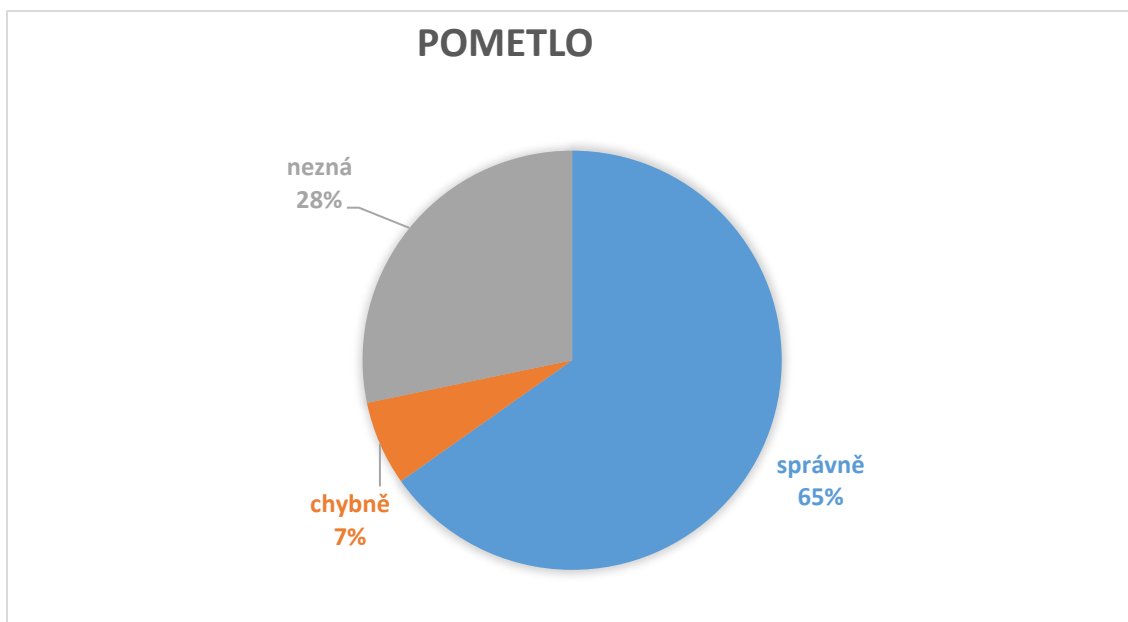
- **DUCHNA – peřina**

Z dotazovaných 87 % vědělo význam slova, což je 40 respondentů, 9 % dotázaných slovo nezná a 4 % odpovědí uváděla chybný význam: matrace.

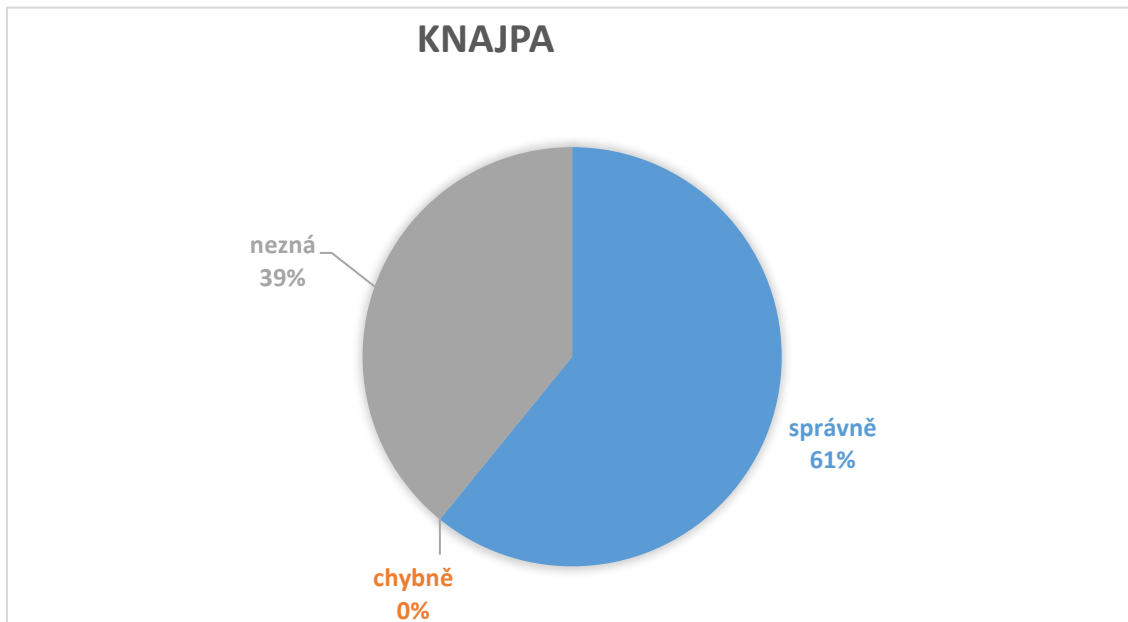
- **POMETLO = smeták, koště**

65 % správně vysvětlilo daný pojem, špatně pojem vysvětlilo 7 % a 28 % respondentů slovo nezná.

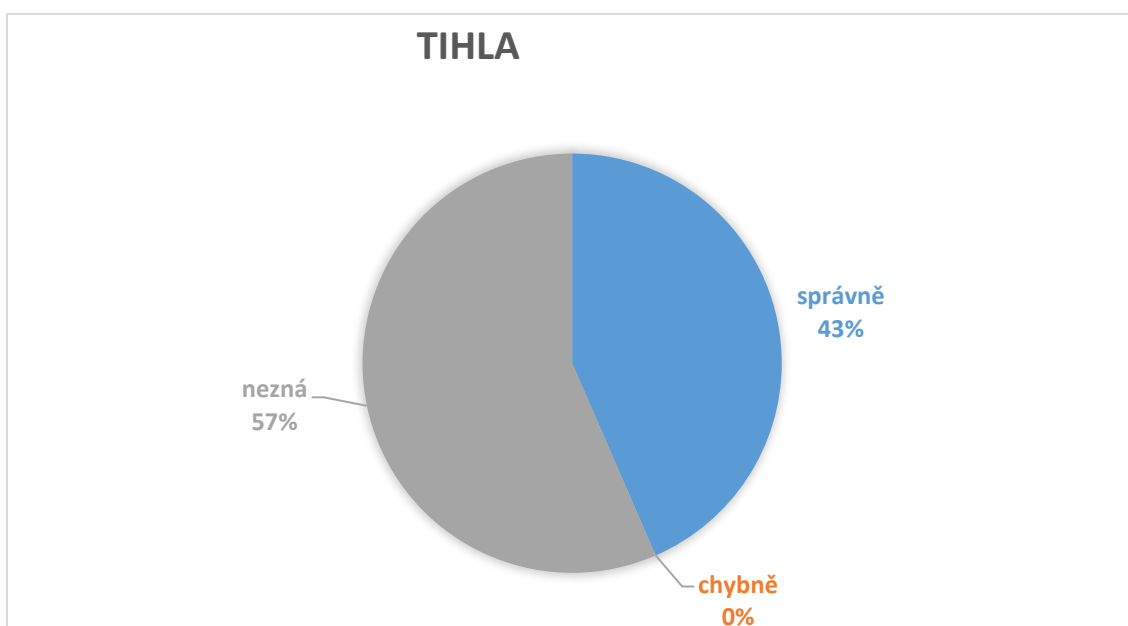
- **KNAJPA = hospoda, krčma, hospůdka, putyka**

Z dotazovaných znalo význam slova 61 %, chybně neodpověděl nikdo a 39 % respondentů význam slova nezná.

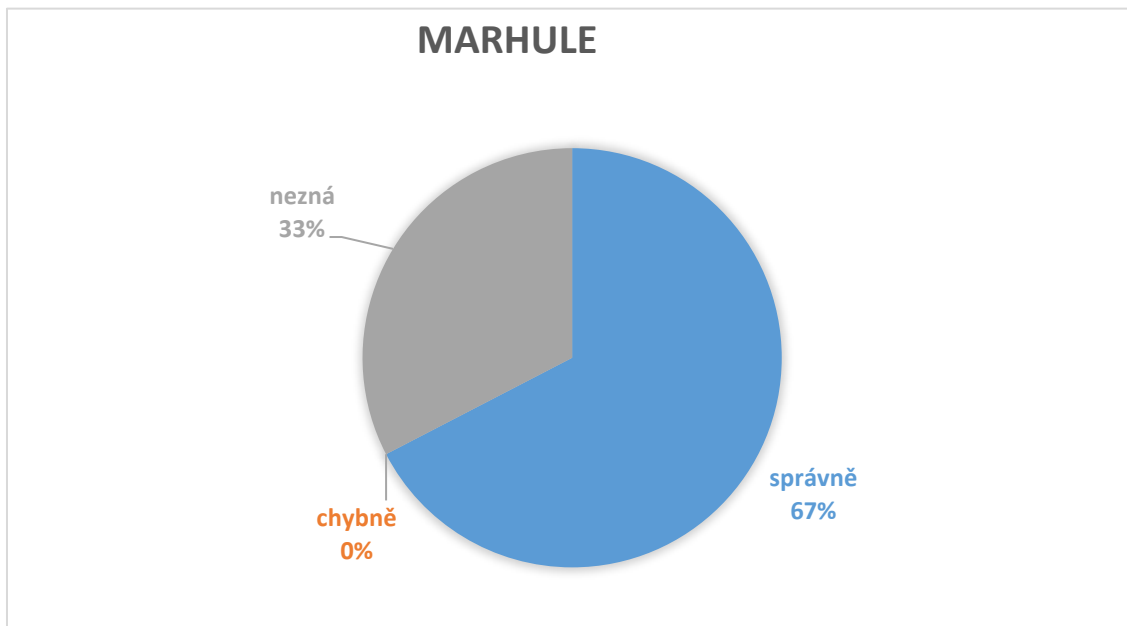
- **TIHLA = cihla**

Neznalost významu slova převládá nad znalostí slova. Celkem 57 % respondentů uvedlo, že daný pojem nezná a 43% pojem zná. Všichni respondenti, kteří slovo znají, jeho význam vysvětlili správně.

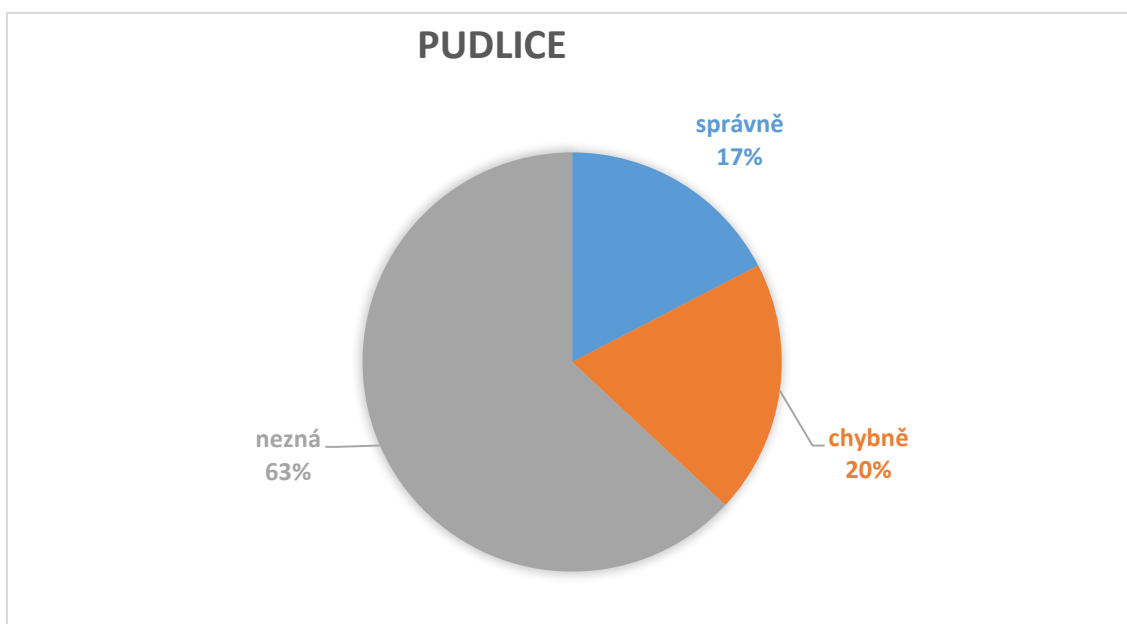
- **MARHULE = meruňky**

67% dotazovaných vysvětlilo pojem správně a 33% uvedlo, že daný pojem nezná.

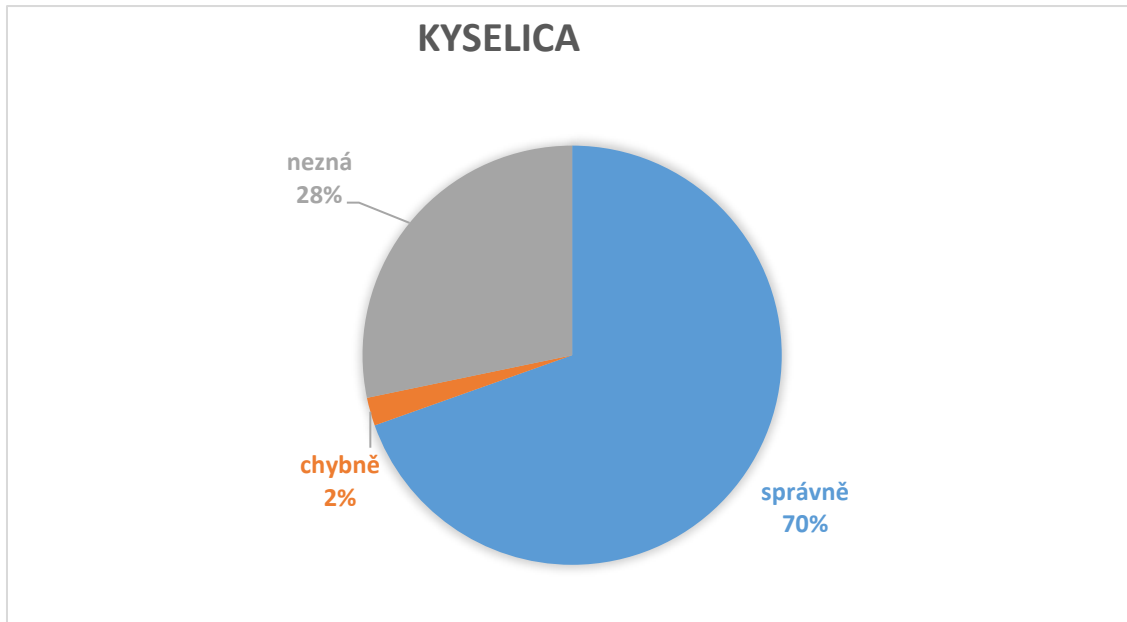
- **PUDLICE = popelnice**

Z celkového počtu dotazovaných 17 % uvedlo význam slova správně, 20 % uvedlo význam chybný a 63 % uvedlo, že daný význam nezná. při analýze odpovědí bylo doplňující rešerší literatury zjištěno, že výraz pudlice se užívá i na území Karvinska. Je tedy možné, že se jedná o výraz, který na zkoumané území pronikl nově právě z oblasti slezských nářečí.

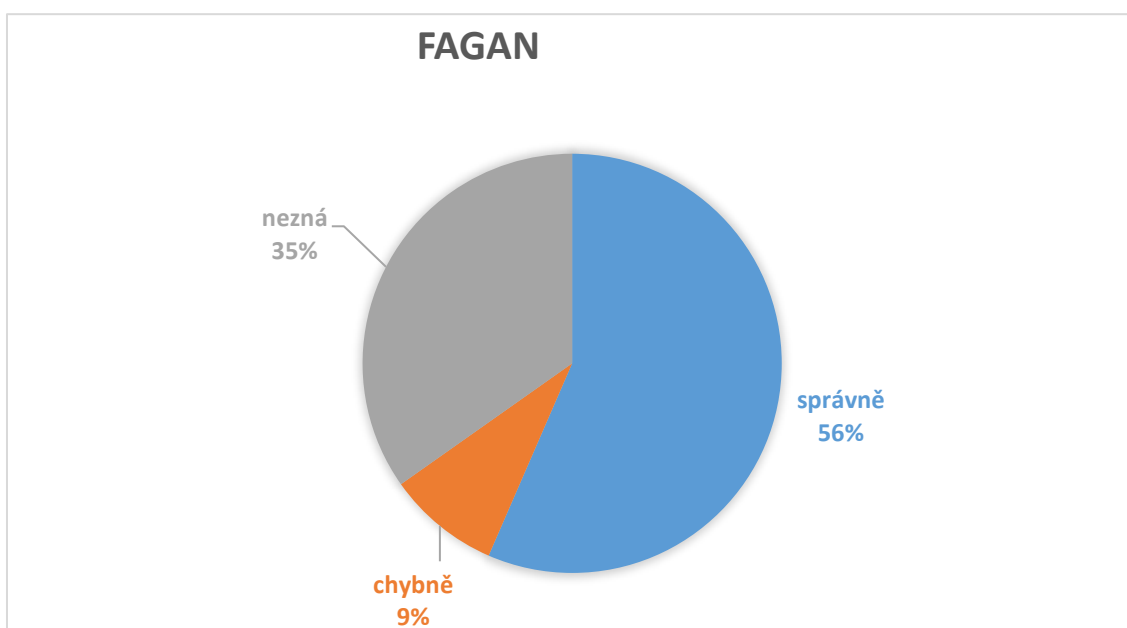
- **KYSELICA = polévka, zelňačka**

Z celkového počtu dotazovaných 70 % uvedlo význam slova správně, 2 % uvedla význam chybně a 28 % uvedlo, že daný význam nezná.

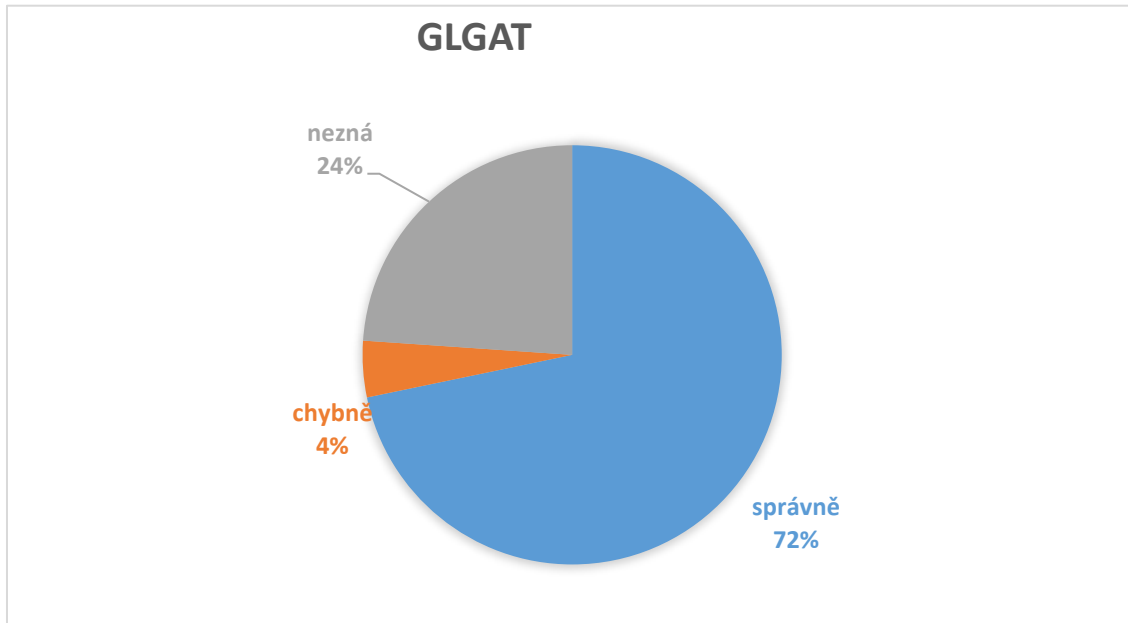
- **FAGAN = hanlivě dítě, zlobivé dítě**

56 % správně vysvětlilo daný pojem, špatně pojem vysvětlilo 9 % a 35 % respondentů slovo nezná.

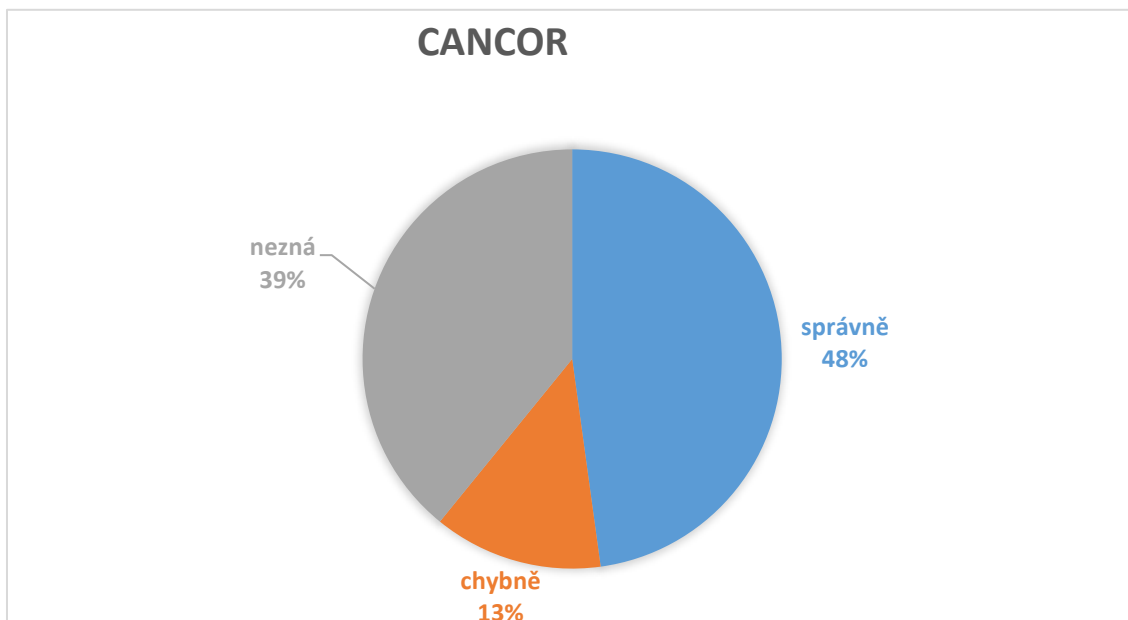
- **GLGAT = hltat, polykat**

72 % správně vysvětlilo daný pojem, špatně pojem vysvětlila 4 % a 24 % respondentů slovo nezná. Všechny špatné odpovědi byly pít. Může se jednat o rozšíření významu na základě česko-slovenského jazykového kontaktu. Ve slovenštině se sloveso *glgat'* používá právě ve významu hlasitě polykat (zejména tekutinu). Přeneseně a expresivně může znamenat pít (zejména alkohol).

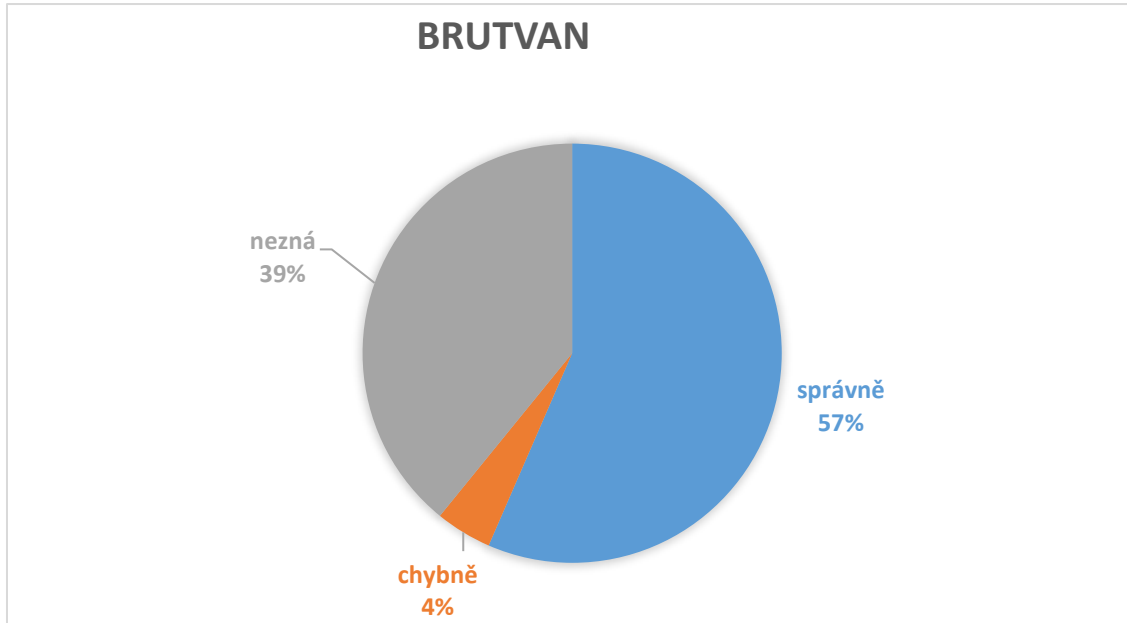
- **CANCOR = hadr, i kousek, popř. něco utrženého**

Z celkového počtu dotazovaných 48 % uvedlo význam slova správně, 13 % uvedlo význam chybně a 39 % uvedlo, že daný význam nezná.

- **BRUTVAN = pekáč**

Z celkového počtu dotazovaných 57 % uvedlo význam slova správně, 4 % uvedla význam chybně a 39 % uvedlo, že daný význam nezná.

Pořadí slov správně přeložených do spisovné češtiny

4. 5 Výsledek výzkumu

Na základě zpracování dotazníků, které byly využity pro získání informací o znalosti nářečí v mluvě nejmladší generace jsme získali následující demografické údaje o respondentech:

Věkové skupiny:

- Skupina číslo 1 : 11 let – 9 dotazovaných
- Skupina číslo 2 : 12 let – 15 dotazovaných
- Skupina číslo 3 : 13 let – 11 dotazovaných
- Skupina číslo 4 : 14 let - 10 dotazovaných
- Skupina číslo 5 : 15 let – 6 dotazovaných

První část dotazníku se věnuje **hláskovým změnám typickým pro nářečí** – zkratka A

V druhé části jsou zkoumána **lexikální nářeční jevy** – zkratka B

Vyhodnocení skupiny číslo 1 – Dotazovaní mají věk 11 let

A) Z 9 dotazovaných uvedlo 80 % respondentů spisovnou variantu slova.

Z výsledků plyne, že nářečí při běžné komunikaci téměř nepoužívají.

B) Z 9 dotazovaných 70% respondentů uvedlo správné vysvětlení uvedeného nářečního významu, 20 % respondentů odpovědělo špatně a 10 % ponechalo otázku bez odpovědi.

Vyhodnocení skupiny číslo 2 – Dotazovaní jsou ve věkové skupině 12 let

A) Z 15 dotazovaných uvedlo 73 % respondentů spisovnou variantu slova.

Z výsledků plyne, že nářečí při běžném projevu téměř nepoužívají.

B) Z 15 dotazovaných 63 % respondentů uvedlo správné vysvětlení uvedeného nářečního významu, 15 % respondentů odpovědělo špatně a 22 % nechalo otázku bez odpovědi.

Vyhodnocení skupiny číslo 3 – Dotazovaní jsou ve věkové skupině 13 let

A) Z 11 dotazovaných uvedlo 68 % respondentů spisovnou variantu slova.

Z výsledků plyne, že nářečí při běžné komunikaci používají velmi málo.

- B) Z 11 dotazovaných 77 % respondentů uvedlo správné vysvětlení uvedeného nářečního významu, 17 % respondentů odpovědělo špatně a 6 % ponechalo otázky bez odpovědi.

Vyhodnocení skupiny číslo 4 – Dotazování jsou ve věkové skupině 14 let

- A) Z 10 dotazovaných uvedlo 60 % respondentů spisovnou variantu slova.

Z výsledků plyne, že tato věková kategorie nejvíce používá nářečí a daná hlásková změna přetrvává.

- B) Z 10 dotazovaných 82 % respondentů uvedlo správné vysvětlení uvedeného nářečního významu, 7 % respondentů odpovědělo špatně a 11 % ponechalo otázky bez odpovědi.

Vyhodnocení skupiny číslo 5 – Dotazování jsou ve věkové skupině 15 let

- A) Z 6 dotazovaných uvedlo 88 % respondentů spisovnou variantu slova.

Z výsledků plyne, že nářečí při běžné mluvě téměř nepoužívají.

- B) Z 6 dotazovaných 91 % respondentů uvedlo správné vysvětlení uvedeného nářečního významu, 7 % respondentů odpovědělo špatně a 1 % respondentů ponechalo otázku bez odpovědi.

Výše uvedená slova v nářečí můžeme rozdělit do tří oblastí.

První oblast je oblast zemědělství a hospodářství. Do této skupiny patří pojmy:
erteple, marhule, tihla a brutvan

Druhá oblast zahrnuje pojmy související s domácností. Do této oblasti patří slova *duchna, pometlo, fagan, pudlice, kyselica*

Třetí skupina je oblast vztahující se ke každodennímu životu. Patří sem slova *fajci, knajpa, glgat, cancor a cecan*.

4. 6 Porovnání jednotlivých oblastí

Největší znalost nářečních pojmů je z oblasti domácnosti, následuje oblast vztahující se ke každodennímu životu. Nejmenší znalost je z oblasti zemědělství a hospodářství. V dřívějších dobách bylo zemědělství a hospodářství nedílnou součástí každé rodiny na vesnici. Významnou částí obživy mnoha místních rodin byl chov hospodářských zvířat a

práce na poli. V dnešní době většina obyvatel dojíždí do okolích měst za prací a hospodářství přetrvává pouze u omezeného počtu rodin. Proto se uvedená slova postupně vytrácejí z mluvy nejmladší generace.

4. 7 Porovnání socioekonomických faktorů dotazovaných

Za účelem porovnání socioekonomických faktorů respondentů byly vybrány dva dotazníky, kde žáci uvádějí nejčtenější znalost nářečí a naopak vybrány dva dotazníky respondentů, kteří nářečím téměř vůbec nehovoří.

Respondent č. 1: žena, věk 14 let, 8. třída, bydliště Olšany u Prostějova - Hablov

Nářeční výraz se objevil u 21 odpovědí z 25 otázek.

Respondentka žije na vesnici od narození. Stejně jako matka i otec, kteří také žijí na vesnici od narození. Matka i otec mají nejvyšší dosažené vzdělání stejné – učební obor bez maturity. Nářečí používá ve škole, doma s rodinou, venku s kamarády, a když mluví se staršími lidmi (babička, dědeček, atd.) Na internetu tráví 3–5 hodin denně.

Respondent č. 2 : muž, věk 14 let, 7. třída, bydliště Olšany u Prostějova

Nářeční výraz se objevil u 19 odpovědí z 25 otázek.

Respondent žije na vesnici od narození. Matka žije na vesnici od narození. Otec na vesnici od narození nebydlí. Matka i otec mají nejvyšší dosažené vzdělání – učební obor bez maturity. Nářečí používá doma s rodinou, venku s kamarády a při komunikaci se staršími lidmi. Na internetu tráví 2–3 hodiny denně.

Respondent č. 3 : muž, věk 14 let, 8. třída, bydliště Vrbátky

Z 25 otázek se nářečí objevilo pouze u jednoho případu.

Respondent žije na vesnici od narození. Matka i otec žijí na vesnici od narození. Matka má středoškolské vzdělání a otec vysokoškolské vzdělání. Nářečí slyší doma u rodičů, ale snaží se jej nepoužívat, jak uvedl v dotazníku. Používá ho pouze při mluvě s babičkou a dědečkem. V poznámce bylo uvedeno, že se staršími lidmi komunikuje spisovnou češtinou. Na internetu tráví méně než jednu hodinu denně.

Respondent č. 4 : žena, věk 15 let, 9. třída, bydliště Olšany u Prostějova

Z 25 otázek se nářečí neobjevilo ani jednou.

Respondent žije na vesnici od narození. Otec žije na vesnici od narození. Matka na vesnici od narození nežije. Matka má vysokoškolské vzdělání a otec středoškolské vzdělání. Nářečí nepoužívá nikdy. Na internetu tráví více než 5 hodin.

Zajímavost

Respondent č. 5 : žena, věk 12 let, 6. třída, bydliště Olšany u Prostějova

Z 25 otázek se nářečí objevilo pouze dvakrát.

Respondentka žije na vesnici od narození. Otec i matka žijí na vesnici od narození. Matka má vysokoškolské vzdělání. Otec získal středoškolské vzdělání. Nářečí podle svých slov nepoužívá nikdy. Na internetu tráví 2–3 hodiny denně. Přestože respondentka uvedla, že nářečí nepoužívá nikdy, v jejích odpovědích se dvakrát nářeční slovo objevilo.

4. 8 Závěr porovnání

Z provedeného pozorování socioekonomických faktorů lze usoudit, že pokud rodiče mají vysokoškolské vzdělání či středoškolské vzdělání s maturitou, používají respondenti pouze spisovnou češtinu, ale zároveň znají a dokáží vysvětlit slova v nářečí. Často lze pozorovat u respondentů, že slovo v nářečí znají, ale používají ho v jiném významu než v původním. Pokud rodiče mají nižší stupeň vzdělání jejich děti nářečí užívají. Lze tedy říci, že mluvu nejmladší generace do jisté míry ovlivňuje vzdělání rodičů.

Další faktor, který ovlivňuje mluvu respondentů, je čas strávený na internetu. Pokud tráví na internetu maximálně 3 hodiny denně je u nich míra používání nářečí výraznější než u respondentů, kteří na internetu tráví více než 3 hodiny denně.

Z výsledků socioekonomického šetření vyplývá, že místo bydliště respondentů ani jejich rodičů naopak nemá vliv na míru používání nářečí v běžné komunikaci.

ZÁVĚR

Bakalářská práce s názvem Mluva nejmladší generace (ve vybraném nářečném území) byla věnována analýze mluvy nejmladší generace. Je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou část. V první části jsme si postupně popsali základní teoretické pojmy a vztahy mezi nimi – náš národní jazyk a jeho útvary. Následně jsme se věnovali dialektologii a rozboru jednotlivých nářečních skupin. Podrobněji jsme probrali skupiny nářečí, která se váže ke zvolené oblasti zkoumání, k obci Olšany u Prostějova. V praktické části bakalářské práce je popsán dotazníkový průzkum mezi žáky druhého stupně základní školy a jeho výsledky. Respondenti byli rekrutováni z řad žáků Základní školy v Olšanech u Prostějova. Byli osloveni žáci druhého stupně, tedy věková kategorie 11–15 let. Dotazník vyplnilo celkem 51 z 88 potenciálních respondentů. návratnost dotazníku negativně ovlivnila zejména probíhající pandemie COVID-19, dotazníky by administrován v online formě během distanční výuky. Vyplnění dotazníku bylo navíc pro žáky dobrovolné. Mezi spolupracujícími respondenty převažovaly ženy ze 73 %. Většina respondentů žije v obci Olšany u Prostějova od narození a nářečí je užíváno hlavně v domácím prostředí a v hovoru se staršími lidmi.

Z podrobného zkoumání dotazníků je zřetelné, že respondenti při běžné komunikaci používají a preferují výrazy spisovné češtiny, které v jejich odpovědích převažují. V dnešní době nářečí ustupuje a rozdíly se stírají, až mizí. Je to způsobeno přirozenými proměnami ve vývoji života – migrací obyvatel, zejména jejich stěhování do měst. Velkou roli u nejmladší generace hraje i vliv medií a internetu. Používají nejmodernější technologie (Facebook, Instagram) pro komunikaci se svými vrstevníky a již tolik nenavštěvují starší generace – svoje babičky a dědečky, kde je podle mě nářečí používáno stále hodně. Velký vliv má i školské prostředí, kde je kladen důraz na spisovnou češtinu.

POUŽITÁ LITERATURA

BALHAR, J. a kol. Český jazykový atlas 1. – 5. Praha: Academia 1992–2005.

BARTOŠ, F. Dialektologie moravská. 2. díl, Nářečí hanácké a české. Brno: Matice Moravská, 1895.

BĚLIČ, J. Moravskoslovenská nářečí. Olomouc: Studijní a lidov ýchovný ústav Olomouckého kraje a Vysoká škola pedagogická v Olomouci, 1954.

BĚLIČ, J. Nástin české dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

BOGOCZOVÁ, I. Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie. 2. upr. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. 190 s. ISBN 978-80-7464-033-9

CUŘÍN, F. A kol. Vývoj českého jazyka a dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975.

DAVIDOVÁ, D. Kapitoly z dialektologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 1992. ISBN 80-7042-384-6.

HARTMANOVÁ, V. a kol. Pravidla českého pravopisu. 6. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-145-4.

MAREŠOVÁ, H. Základy historické mluvnice. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2028-8.

ŠEMBERA, A. V. : Základové dialektologie československé. Vídeň: Vlastním nákladem, 1864.

TRÁVNÍČEK F. Moravská nářečí, Praha nákladem Národopisné společnosti Československé, 1926.

INTERNETOVÉ ZDROJE

URL: <https://www.zsolsany.cz/>

URL: <https://theses.cz/id/q0ay65/BP.txt>

URL: <https://hanaci.com/slovnicek.php>

URL: <https://slovník.juls.savba.sk/>

URL: <https://www.czechency.org/slovník/>

URL: <https://eprehledy.cz>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Dotazník

Příloha č. 2 Foto Základní a mateřské školy Olšany u Prostějova

Příloha č. 1 Dotazník

Dobrý den, obracím se na Vás s prosbou, abyste vyplnili dotazník, který mi pomůže zjistit současný stav mluvy a používání nářečí u dětí žijících na Olomoucku. Při vyplňování dotazníku prosím kroužkujte jen ty varianty, které vy sami v běžných situacích používáte. Dotazník je anonymní. Výsledky dotazníku zpracuji a budu z nich vycházet při psaní praktické části mé bakalářské práce.

Předem děkuji za ochotu.

Pavλίna Nováková, studentka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Pohlaví:

Věk :

Třída:

Bydliště - pouze obec /město :

(Následující 3 body vyplňují pouze ti, kteří bydlí na vesnici!)

Žiju na vesnici od narození: ano - ne

Matka žije na vesnici od narození: ano - ne

Otec žije na vesnici od narození: ano - ne

Nejvyšší dosažené vzdělání matky:

a) základní

b) učební obor bez maturity

c) učební obor s maturitou

d) střední škola

e) gymnázium

f) vyšší odborná škola, vysoká škola

Nejvyšší dosažené vzdělání otce:

- a) základní
- b) učební obor bez maturity
- c) učební obor s maturitou
- d) střední škola
- e) gymnázium
- f) vyšší odborná škola, vysoká škola

Nářečí používám (je možné zakroužkovat více možností):

- a) ve škole
- b) doma (s rodinou)
- c) venku s kamarády
- d) když mluvím se staršími lidmi (babička, dědeček, atd.)
- e) nikdy

Kolik času strávíte denně na internetu, na sociálních sítích?...

Méně než 1 hodinu 2–3 hodiny 3–5 hodin více než 5 hodin

Zakroužkujte variantu, kterou používáte v běžné řeči (pouze jedno řešení)

1. Paní učitelko já se _____, já jsem to zapomněl.

- a. omlouvám
- b. omlívám
- c. omlouvam
- d. omluvam

2. Narodil se mu chlapec, ale _____ nechtěl mu jít za kmotra.

- a. nikdo
- b. nigdo
- c. nihdo
- d. nikde

3. Staré _____ se doložil vysokého věku.

- a. býk
- b. bék
- c. b ejk
- d. byk

4. Mlynář mele

- a. mouku
- b. múku
- c. moku
- d. muku

5. _____, že to dnes hodně klouže.

- a. Myslím
- b. Meslim
- c. Myslim
- d. Meslém

6. Není to dluho co tam stál _____

- a. policajt
- b. polecajt
- c. polécajt
- d. polícajt

7. Cesta dnes dost _____

- a. klouže
- b. klóhá
- c. klohá
- d. kloze

8. Je to _____ sestra.

- a. tvoje
- b. tvoja
- c. tvoj

9. Byla to červená _____

- a. růže
- b. ruža
- c. ruza

10. Toto je _____ maminka

- a. moje
- b. moja

11. _____ brzo doma.

a. Byl

b. Bel

12. Soused má _____ pole

a. široké

b. šeroké

c. široke

13. Dovezla jsem mamince srdce z _____

a. pouti

b. poutě

c. púti

d. pótě

14. Anička měla boty od _____

a. bláta

b. blata

15. Byla to její nejoblíbenější _____

a. peřina

b. peřena

c. péřina

16. Dám _____ to, pokud chceš.

a. ti

b. tě

17. Naše holubice má malá _____

- a. holoubata
- b. holóbata

18. Můj dědeček pracoval ve _____

- a. mlýně
- b. mléně
- c. mlyně
- d. mlýnu

19. Navštívil nás _____

- a. strýc
- b. stréc
- c. strejda
- d. stréda

20. Děti _____ rodiče o pomoc.

- a. prosí
- b. prosjó
- c. prosi
- d. prosej

21. Jak už to tak _____, přišla zima.

- a. bývá
- b. bévá
- c. bejvá

22. Anička _____ nese.

- a. buchty
- b. bochte
- c. buchte

23. V lese _____ sova.

- a. houkala
- b. hókala

24. Vždy vyhrává ten _____

- a. nejlepší
- b. nélepsi
- c. nélepsi

25. Prarodiče _____ do kostela.

- a. chodí
- b. chodijú
- c. chodijou

Vysvětlete, co znamenají následující slova:

Cecan-

Erteple-

Duchna-

Pometlo-

Knajpa-

Tihla-

Marhule-

Pudlice-

Kyselica-

Fagan-

Glgat-

Cancor-

Příloha č. 2 Foto Základní a mateřské školy Olšany u Prostějova

Hlavní budova školy

Budova fary

Budova mateřské školy

ANOTACE

Jméno a příjmení	Pavčina Figlárová
katedra	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce	doc. PhDr. Hana Marešová, Ph. D.
Rok obhajoby	2022

Název práce:	Mluva nejmladší generace (ve vybraném nářečním území)
Název v angličtině:	Speech of the youngest generation (in selected dialectal territory)
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na mluvu nejmladší generace v Olšanech u Prostějova. V teoretické části popisuje národní jazyk a jeho dělení, dialektologii v ČR a její rozdělení. Cílem bakalářské práce je zjistit, v jakých komunikačních situacích nejmladší generace používá nářečí a zda rozumí původním nářečním slovům. Z výzkumu vyplývá, že nářečí je aktivně využíváno, ale některé nářeční jevy z běžné mluvy nejmladší generace pomalu mizí.
Klíčová slova:	jazyk, nářečí, nářeční výrazy, hanácké, význam slova, varianta, žák, základní škola, respondent
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis is dedicated to the speech of the youngest generation in the village of Olšany u Prostějova. The theoretical background describes Czech as

	<p>the official language of Czechia, its linguistic stratification, and the dialectology in the Czech Republic. The thesis aims to explore in which situations the youngest generation uses the local dialect and how dialectical expressions are understood by the youth. The thesis reveals that the local dialect is still widely used, but some of the dialect features are disappearing from the speech of the youngest generation.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Language, dialect, dialectical expressions, the Haná dialect, meaning, variety, student, elementary school, respondent</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 Dotazník Příloha č. 2 Foto Základní a mateřské školy Olšany u Prostějova</p>
Rozsah práce:	<p>63 stran</p>
Jazyk práce	<p>Čeština</p>